

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Statens

Riksorgan för
Sveriges
lungsjuka.

Julen 1947
Pris 1.50.

GUNNAR WIDHOLM

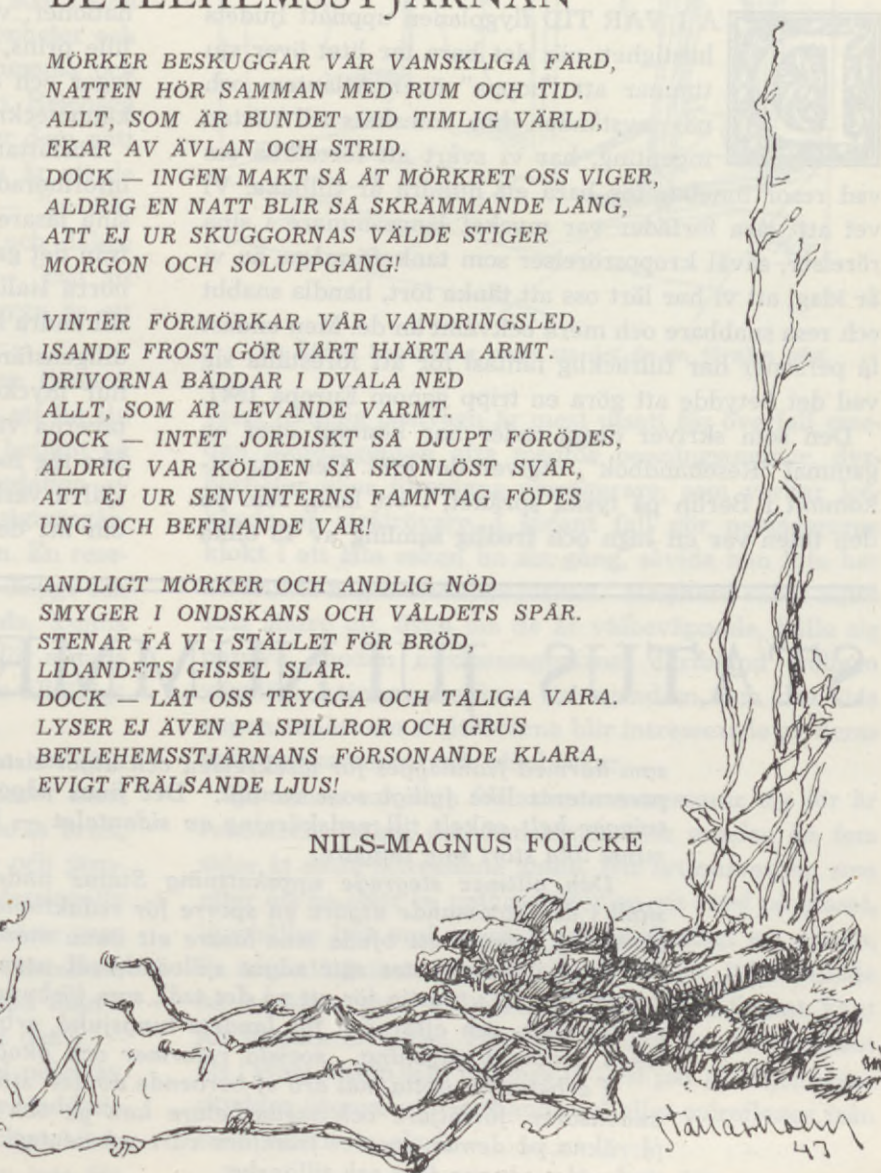
BETLEHEMSSTJÄRNAN

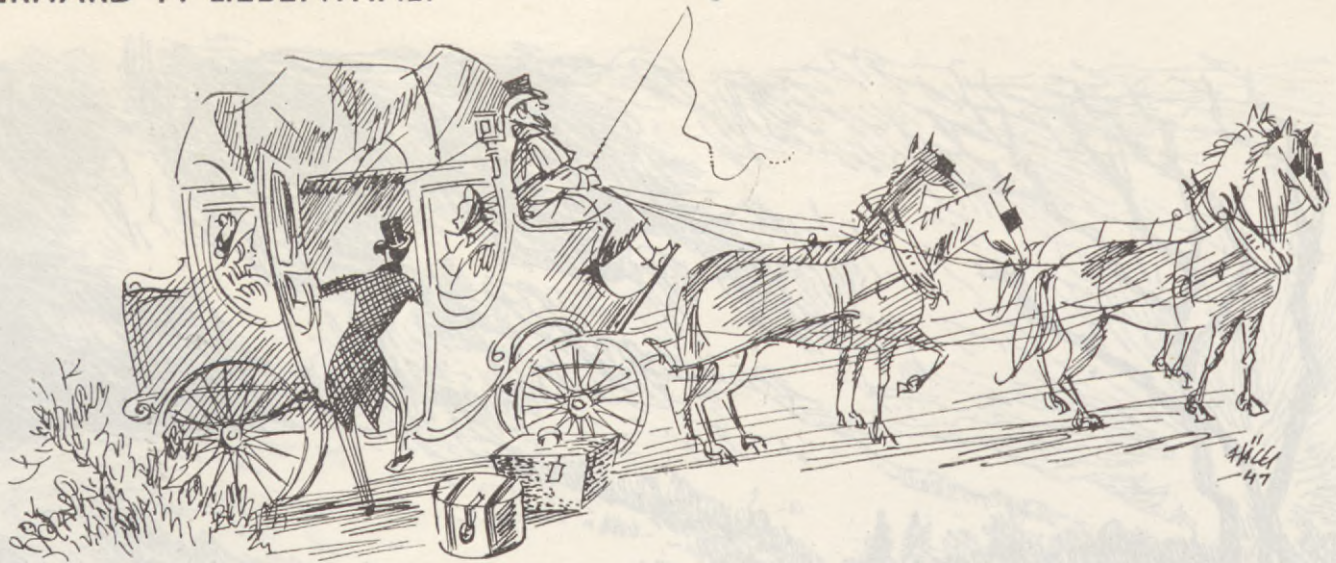
MÖRKER BESKUGGAR VÅR VANSKLIGA FÄRD,
NATTEN HÖR SAMMAN MED RUM OCH TID.
ALLT, SOM ÄR BUNDET VID TIMLIG VÄRLD,
EKAR AV ÄVLAN OCH STRID.
DOCK — INGEN MAKT SÅ ÅT MÖRKRET OSS VIGER,
ALDRIG EN NATT BLIR SÅ SKRÄMMANDE LÅNG,
ATT EJ UR SKUGGORNAS VÄLDE STIGER
MORGON OCH SOLUPPGÅNG!

VINTER FÖRMÖRKAR VÅR VANDRINGSLED,
ISANDE FROST GÖR VÅRT HJÄRTA ARMT.
DRIVORNA BÄDDAR I DVALA NED
ALLT, SOM ÄR LEVANDE VÄRMT.
DOCK — INTET JORDISKT SÅ DJUPT FÖRÖDES,
ALDRIG VAR KÖLDEN SÅ SKONLÖST SVÅR,
ATT EJ UR SENVINTERNS FAMNTAG FÖDES
UNG OCH BEFRIANDE VÅR!

ANDLIGT MÖRKER OCH ANDLIG NÖD
SMYGER I ONDSKANS OCH VÄLDETS SPÅR.
STENAR FÅ VI I STÄLLET FÖR BRÖD,
LIDANDETS GISSEL SLÅR.
DOCK — LÅT OSS TRYGGA OCH TÅLIGA VARA.
LYSER EJ ÄVEN PÅ SPILLROR OCH GRUS
BETLEHEMSSTJÄRNANS FÖRSONANDE KLARA,
EVIGT FRÄLSANDE LJUS!

NILS-MAGNUS FOLCKE

RESA FÖR 100 ÅR SEDAN

Råd och tips som kunde gälla än i dag!

DÅ I VÅR TID flygplanen uppnått ljudets hastighet, när det bara tar litet över sju timmar att "hoppa" över Atlanten, och när avstånden har minskats till nästan ingenting, har vi svårt att föreställa oss vad resor innebar för bara ett hundra år tillbaka. Vi vet att våra förfäder var mycket långsammare i sina rörelser, såväl kropps- som tankeförmåga, än vi är idag, att vi har lärt oss att tänka fort, handla snabbt och resa snabbare och mera bekvämt än de. Men endast få personer har tillräcklig fantasi för att föreställa sig vad det betydde att göra en tripp genom Europa 1847.

Den som skriver dessa rader har kommit över en gammal "Resehandbok", utgiven det året. Den har utkommit i Berlin på tyska språket, i ett land, som på den tiden var en lugn och fredlig samling av 48 olika

nationer, var och en patriarkaliskt styrd av sin egen lille prins, var och en med sina egna mynt, mått och lagar och absolut fri från den vilda anfallslusta, som kännetecknade dem under senare år.

Författaren, en viss Paul Reichard, synes vara väl-informerad och ha rest mycket. I varje fall sänder han sina läsare ej blott över hela det civiliserade Europa, från det gamla tyska riket med dess många gränser till norra Italien, London, de skandinaviska länderna och till andra håll, utan ger dem också prisuppgifter för en diligensfärd mellan Göteborg och Kalmar, och berättar hur mycket drickspengar en kypare på en italiensk taverna väntar av sina gäster och vad det kostar att åka tåg mellan Londons city och Greenwich. Han är i själva verket en god lärare för sin publik, angelägen om att de skall ha trevligt, att de inte skall råka i

STATUS JULNUMMER 1947

som härmed framlägges för läsekretsen och utgör sista numret i vår tionde årgång, kan tyvärr icke presenteras lika fylligt som vanligt. Det finns någonting som heter pappersransonering och den tvingar helt enkelt till nedskärning av sidantalet — hur gärna vi än skulle velat göra julnumret minst lika stort som tidigare.

Den alltmer stegrade uppskattning Status under det gångna året rönt från allmänhetens sida skall i det kommande utgöra en sporre för redaktionen att göra tidningen alltmer värd denna uppskattning, genom att bjuda sina läsare ett ännu mera omväxlande och läsvärt innehåll.

Status är på intet sätt något självändamål utan det organ som De Lungsjukas Riksförbund främst har att utnyttja för att nå det mål, som förbundet satt upp för sin verksamhet: effektiv och värdig sjuk- och eftervård för landets lungsjuka, arbete åt de partiellt arbetsföra, död åt tuberkulosen genom upplysning, sociala reformer och ökad tbc-kontroll.

I arbetet för detta mål äro vi beroende av det stöd och den hjälp våra medlemmar, läsare, annonsörer, försäljare och medarbetare kan ge och det är i förhoppning att även i fortsättningen få räkna på denna, som vi framföra vårt varma tack för angenämt samarbete och vänlig förståelse under det gångna året och tillönska

EN GOD JUL OCH ETT GOTT NYTT ÅR

De Lungsjukas Riksförbund.

Red. av tidskriften Status.

klammeri med polisen (vilket föreföll vara lättare gjort då, än nu för tiden) och att hålla rövare, sjukdomar och andra obehagligheter ur vägen för den intet ont anande resenären. Låt oss lyssna till några av Paul Reichards många goda råd.

Vad han avskyr mest är att resa fort. "Att flyga genom ett land är det vanligaste, dyraste och meningslösaste sättet att resa", skriver han. "Man använder mycket postdiligens och tåg och ser ingenting vidare." Lyckligtvis för herr Reichard fanns det endast få järnvägar, och om man skulle använda dem måste man sannerligen fara första klass. Andra klass kunde visserligen också gå an, "men att begagna sig av tredje klass vill jag inte råda mina vänner till, ty de flesta vagnarna är öppna och man är utsatt för damm och kolrök och besväras av de kringflygande gnistorna. Dessutom befinner man sig alltid i blandat sällskap".

Det är i förbigående sagt ett av de mest framträdande dragen i herr Reichards bok, att resor bara är något för de privilegierade klasserna, för de rika. Han skulle haft svårt att förstå att hundra år senare varje kontorsflicka och varje butiksbiträde skulle ha större erfarenhet i att resa än en adelsman eller en rik bankir 1847. Det fanns också en del "vanligt folk", som i sina yngre år fotvandrade för att söka nya erfarenheter och äventyr. Men den stora massan stannade hemma och kom knappast ur sikte för sitt eget kyrktorn. Reichard tycker illa om dessa fotvandrare och nämner dem nätt och jämt i sin bok. Hans enda råd till dem är att de skall se till att förse sig med polispass — "ty fotvandrare blir lättare misstänkta för brott och dåliga avsikter än resande som far postdiligens" — "och att ett eller två ark läskpapper på bröst och rygg är ett bra skydd mot kölden".

En resenär måste, säger Reichard, ha en tjänare. Men när förhållandena hindrar honom från att ha sin egen tjänare med sig kan han lätt leja en betjänt på främmande mark, men endast på rekommendation av en välkänd person eller av krögaren på gästgivargården, så att han får en duktig och pålitlig man. En resebetjänt skall förstå franska hjälpligt, skriva läsligt och i nödfall, om ingen fältskär finns till hands, kunna öppna en åder. Särskilt måste man varna "för sådana betjänter i storstäderna, som vilja förleda sina tillfälliga herrar till besök på dåliga ställen..."

I stort sett är Reichard mycket angelägen om sina läsares säkerhet, ty inte mindre än tre sidor i hans bok sysslar med beväpningen, vapen och deras bruk, ett säkert bevis för att de flesta landsvägar och järnvägar på den tiden var hemsökta av professionella rövare och tjuvar. Dubbelpipig pistol är det bästa vapnet och sådan bör också medföras av alla resenärer, "men de skola inte ha någon säkring, emedan man i den första bestörtningen gärna glömmar bort den".

Reichards medpassagerare har därför alltid nöjet av att sitta i närheten av två osäkrade pistoler, laddade med två skarpa skott, som kan gå av i vilket ögonblick som helst. Men å andra sidan har författaren inte för avsikt att uppfostra sina läsare till hjältar. "Den som

En häftig knackning visar att det är en förnäm gäst.

reser i vanlig postvagn är mest utsatt för överfall emedan postdiligensen ofta medför penningssummor, dyrbarheter eller förmögna passagerare, som verkar lockande på stråtrövare. I sådant fall gör passageraren klokt i att låta saken ha sin gång, såvida han inte har att frukta någon kännbar förlust." Reichard råder alltså sina läsare att, även om de är välbeväpnade, hålla sig passiva, medan medpassagerarna, däribland troligen värnlösa kvinnor, berövas sin egendom, och dra sina vapen endast om stråtrövarna blir intresserade av deras egna portmonnäer och plånböcker.

En annan sak som författaren intresserar sig för är resenärens hälsa, och han ägnar inte mindre än fem sidor åt detta intressanta ämne. Att brunnsvatten, som efter att ha stått en natt avsätter en vit rand på glaset, innehåller helt små maskar och är skadligt att dricka, är någonting som varje skolbarn nu för tiden kunde ha berättat, men det var tydligen inte allmänt känt för hundra år sedan. Däremot kanske det är en nyhet att "svart kräpp som spännes in i ett par glasögonbågar skyddar ögonen mot glödande sol eller solreflexer från snön bättre än glas".

Reichards reseapotek, som den olycklige resenären antas föra med sig, är ganska omfattande och inne-

håller ett antal intressanta recept. Här är ett par: "Litet blyättika och två teskedar brännvin i en butelj flodvatten ger ett utmärkt elixir mot blånader, krossår, hemorrojder, inflammationer i ögonen och förkylningar. Litet vinsten, något renad salpeter och omkring ett hekto socker, rivet på citron, ger ett pulver, som är bra vid upphetsning, befördrar också mången gång avföringen och hjälper alltid mot feber".

Att resa tillsammans med barn, som ännu ej haft sina barnsjukdomar, är alltid riskabelt. Men Reichard vet ett botemedel även här: "Man håller under näsan på barnet en med ättika fuktad duk eller en med kryddor späckad citron. Ett stycke kamfer, insytt i ett tygstycke och hängt om halsen skall också vara ett medel mot koppor." Men Reichard är i likhet med våra moderna bakteriologer inte riktigt säker här, ty han tillägger försiktigt: "Med fullkomlig säkerhet kan man dock icke förlita sig på detta medel." Och slutligen: "Om man under färden inte tål vid att sitta baklänges skall man lägga blått, tjockt sockertoppspapper på bara kroppen, i magtrakten, eller också läskpapper, fuktat med eau de Cologne."

Folk som har överlevt innehållet i Reichards "Reseapotek" kan därför lugnt starta sina resor. Många av dem kommer att, antingen för sitt nöje eller på grund av affärer, resa ombord på ett fartyg. Denna form av resor, är utan tvivel farligare än landresor, och kräver särskilda förberedelser och försiktighetsregler. "En person, som ämnar göra en båtresa, skulle aldrig", säger Reichard, "gå ombord på ett fartyg eller betala sin biljett innan han sett båten med sina egna ögon och mottagit upplysningar, huruvida kaptenen är en förnuftig, vänlig och sällskaplig man som förstår sin sak. Han får inte heller glömma bort att skaffa sig en bädd på fartyget, så att han kan dra sig tillbaka dit, om han skulle bli sjösjuk, och han måste se till att hans bagage föres ned i skeppsrummet och ej blir stående på däck, där det lätt blir vått eller kan stjälas bort." Naturligtvis gör han bäst i att själv medföra sin proviant, ty de flesta skeppskockar är absolut inkompetenta, varför sjömännen brukar säga: "Gud ger oss maten, men djävulen kokar den." Man kan därför förstå Reichards uppmaning till resenären att ta med sig några levande honor och gäss eller vid längre resor ett eller två levande svin, som vid behov kan slaktas. Men han måste ta väl vara på allt, "ty sjömän är", säger författaren, "borna tjuvar och t. o. m. rom- och vinflaskor öppnas av dem, supes tomma och fyllas med sjövatten."

Låt oss se vad erfarenheter en av Reichards resenärer kan göra på en tripp till Europas huvudstäder.

Att resa i Österrike tycks vara svårt, ty "varje resenär måste ha minst fyra olika pass och skriftlig tillåtelse att begagna järnvägen, byta hästar vid poststationer eller begagna sig av övriga fortskaffningsmedel. Införslaget av förseglade brev eller paket i landet var strängt förbjuden och straffades med fängelse, och så var även förhållandet med import av tobak, även om den resande var villig att betala tull för den. I Wien är tobaksrökning endast tillåten på Glacis och i förstäderna, och

varje resande skall omedelbart efter ankomsten personligen anmäla sig hos polisen och redogöra för syftet med sitt uppehåll och sina existensmedel."

En tripp från Wien till Köln och därifrån till Hamburg var också en komplicerad affär. Resenären skulle passera ej mindre än tretton olika gränser, och vid var och en genomsökte nyfikna tulltjänstemän hans bagage för att finna smuggelgods, han fick betala tull och andra utgifter, förutom de ganska stora utgifterna för vagnar och hästar, eller utsattes för obehagligheter av många slag. Prästerna i Schweiz syntes ha utvecklats till allvarliga konkurrenter till krogvärdarna. Reichard försäkrar, "att om värdshuset på platsen är för dåligt eller för primitivt, så är ortsprästen alltid redo att stå den resande till tjänst med en bädd och en måltid, som oftast är billigare än värdshusets. Han råder emellertid resenären att inte berätta för krögaren i nästa stad att man har gjort bruk av prästens gästfrihet, ty detta skulle bara förarga värden. Schweiziska bönder säges "vara misstänksamma emot målare och tecknare som försöker att föreviga landskapet". I varje fall råder Reichard till att avstå från sådana försök när bönderna ser det.

Invånarna i London synes enligt Reichard vara en samling ficktjuvar, stortjuvar och bedragare. "Det skall inte finnas mindre än 120,000 tjuvar i denna stad, och de hitta ideligen på nya trick för att beröva den resande hans pengar. Men om den resande blir inbjuden till ett respektabelt hus i denna stad måste han uppträda med mycken värdighet inför tjänstefolket för att göra intryck på dem med sin personlighet. Man knackar häftigt och flera gånger, behåller hatten på när dörren öppnas och frågar i avmått ton efter herrskapet, annars blir man inte insläppt av tjänaren. En häftig knackning visar att det är en förnäm gäst."

Slutligen har Stockholm "en stad på tolv kilometer i omkrets och med 87,000 invånare", väckt Reichards entusiasm som turistcentrum, och dess skönhet jämföres med Konstantinopels. "Trots sina trånga och krokiga gator i den egentliga staden erbjuder Stockholm en förtjusande anblick, om också Kungsholmen, där det inte finns några andra offentliga byggnader än Serafimerlasarettet och Garnisionssjukhuset, utmärker sig för föga liv och rörelse".

Att resa i Sverige synes emellertid ha haft sina mörka sidor. Körsvennen är förbjuden att ta emot drickspengar, men om man inte ger honom några sådana så händer det att vagnen stjälpes i en snödriva, säger Reichard, som utan tvivel har gjort en del dåliga erfarenheter av drickspenningsugna kuskare.

Så långt herr Reichards reseerfarenheter. — Om vi köper vår biljett till nästa helgdag, sitter i en bekväm järnvägs kupé, äter ett gott och billigt mål i restaurangvagnen, eller känner oss säkra ombord på en snabbgående lustresebåt, till trängsel fylld av lyckliga helgdagsfirare, bör vi lugnt jämföra vårt sätt att resa med det för hundra år sedan. Och vi måste dra den slutsatsen att, åtminstone på detta område har vår kultur och civilisation gjort oväntade framsteg.

Historiens ryktbaraste sammansvärjning

Catilina — högförrädaren som förråddes. — Ett politiskt drama
i gamla Rom för 2.000 år sedan

Av BERNH. BENGTSON

Resterna av Forum Romanum, Roms äldsta offentliga plats, där folkförsamlingarna höllos och där Catilina förgäves kämpade för konsulatet.

ÄRLDSHISTORIEN överflödar av politiska sammansvärjningar, mer eller mindre omfattande och resultatrika. De flesta revolutioner har föregåtts av sådana. Har revolutionen lyckats, så har de sammansvurna segrat och tagit makten — har den misslyckats, så har de sammansvurna blivit ett huvud kortare. Därför kan det sägas att de misslyckade sammansvärjningarna innesluter det mest dramatiska stoffet och har största intresset, om icke för historikerna, så dock för den historiskt intresserade allmänheten.

2000 år har förflutit sedan historiens mest ryktbara sammansvärjning gick av stapeln — och den riktade sig mot den romerska republiken. Det var Catilinas sammansvärjning. Den misslyckades och fick inga följder — utom för deltagarna själva! — men omständigheterna kring densamma, avslöjandet och ledarens heroiska slut har alltid intresserat historikerna, och t. o. m. dramatiska författare. Ibsen tog den till ämne för ett drama, som skrevs 1850.

*

Lucius Sergius Catilina var en romersk patricier, född år 108 före vår tideräkning. Som de flesta unga romerska ädlingar ägnade han sig åt krigarens yrke och gick tidigt i tjänst hos den mest blodbesudlade av den tidens tyranner och diktatorer, Sulla, under vars långa skräckvälde han gjorde karriär. År 68 debuterade han på ämbetsmannabanan och blev pretor. Året därpå skickades han av Sulla som prokonsul till provinsen Afrika, som han utplundrade. Hans äregirighet var förstås att uppnå republikens högsta ämbete, konsulatet, men hans fiender och medtävlare i Rom anklagade honom för grymheterna i Afrika och lyckades förhindra hans kandidatur. Hemkommen till Rom år 63 ställdes han till ansvar men lyckades genom mutor bli frikänd. Skälvande av hat och äregirighet började nu Catilina göra upp planer på en sammansvärjning, som skulle ge honom och hans anhängare — ty han hade även sådana — makten i Rom.

Catilina var icke bara en bottenlöst skuldsatt äventyrare, en tyrann och en maktsjuk karriärjägare — han var också intelligent, modig och besatt personligen en

hel del charmerande egenskaper. Allt detta gjorde honom till självskrivnen ledare för ett ganska stort gäng av likasinnade och stallbröder — unga skuldsatta ädlingar, som hatade Pompejus, vilken under tiden som republikens mäktigaste man efterträtt Sulla. Detta gäng av unga missnöjda karriärister tyckte sig inte komma någon vart, och de slöt sig med hänförelse till Catilina, den djärvaste och mest missnöjde av dem alla.

När Catilina föll igenom vid konsulsvalet på sommaren år 62, var detta droppen som kom de missnöjdas bägare att rinna över. Det blev signalen till den ryktbara sammansvärjningen. Catilina samlade omkring sig ett 20-tal unga ädlingar, dem som han ansåg mest pålitliga. Sammanträdena hölls i hemlighet hemma hos en viss förnäm och rik dam vid namn Sempronia, som fallit för Catilinas manliga charm. (Denna dam har f. ö. gått till historien som moder åt Brutus, som skulle bli den ledande själen i en sammansvärjning några år senare, där Cajus Julius Caesar mördades av 24 sammansvurna.) Catilinas plan var enkel. Man skulle i tysthet värva soldater genom löften om rikliga belöningar. Man skulle draga ihop en här och organisera uppror även i provinsen. Och på en given dag och givet klockslag skulle de två konsulerna Silanus och Murena mördas. Pompejus skulle fängslas. I senaten skulle man göra rent hus med alla pompejaner och de sammansvurna insättas som senatorer. Catilina själv och en viss Celius skulle "utnännas" till konsul. Guldförrådet i republikens skattkammare skulle beslagtogs. Efter omvälvningen skulle det talrika proletariatet i Rom vinnas genom storslagna fester och riklig utdelning av spannmål — alltså det gamla receptet för alla romerska folkledare: "Bröd och skådespel".

Sådan var den plan som Catilina uppgjorde för sin revolution och sitt övertagande av makten. De sammansvurna höll upprepade nattliga sammankomster hemma hos den charmanta matronan Sempronia, som var fränksild, rik och oberoende och alltså kunde hålla salong för vilka hon ville, utan att det behövde väcka direkt uppmärksamhet. Catilina tog ed av alla sina sammansvurna — döden skulle bli dens lott som svek eller yppade något... Så gick några veckor under intensiv planläggning... handlingens ögonblick närmade sig...

*

Vi står nu inför det farsartade inslaget i dramat. För detta är Catilina ensam ansvarig. Varje konspiratör, varje anstiftare och ledare av en sammansvärjning riskerar att begå ett misstag vid urvalet av sina medsammansvurna genom att upptaga en ovärdig och opålitlig medlem. Catilina gjorde ett sådant misstag, och det kom att stå honom dyrt. Han hade — av gammal vänskap — tagit med en viss Quintus Curius, som tillhörde en gammal ansedd familj, men sparat ur och blivit utesluten ur senaten på grund av sitt skandalösa leverne. Han var redo för varje äventyr och mottog med glädje Catilinas anbud. Curio var älskare åt en av Roms lätta damer vid namn Fulvia. Hon märkte snart att han visade sig pockande och uppblåst. Han började skryta omåttligt om att han snart skulle få mycket

pengar och bli en mäktig man, och att hon skulle få krypa i stoftet för honom. Fulvia var slug och begrep att det måste ligga något bakom den unga odågens skryt. Och under herdestunderna lyckades hon så småningom plocka ur honom allt angående sammansvärjningen. Curio babblade om alltsammans, givetvis under tysthetslöfte. Men Fulvia var en samvetslös kvinna, och hon behövde mycket pengar. Hon visste var hon skulle kunna omsätta sin kunskap i mynt. Hon gick raka vägen till en av sina tidigare beundrare, den berömde advokaten och värtalaren Marcus Tullius Cicero, som nu var konsul. Denne, som av hjärtat hatade och avskydde Catilina och hans gäng, hoppade av glädje när Fulvia antydde vad som var i görningen. Han lovade henne en hel hög av guld om hon ville hålla honom underrättad om de sammansvurnas förehavanden. Det gick hon med på. Och nu var farsen i full gång. Fulvia plockade sin lösmynte och skroderande älskare på varenda detalj i sammansvärjningen, fick en lista på alla deltagarna och kunde dag för dag följa Catilinas manövrer i det fördolda, hans planer och åtgärder, och framför allt hans arbete med att draga ihop en här av upproriska i provinsen Etrurien. Allt vad Fulvia fick veta, sprang hon till Cicero med — och på så sätt hölls konsulen dagligen underrättad om hur sammansvärjningen fortskred. När han till slut fick veta att de sammansvurna beslutat mörda även honom, slog han till. I ett hemligt senatssammanträde avslöjade han alltsammans. De förskräckta senatorerna prisade honom och gav honom vidsträcktare fullmakter för krossandet av sammansvärjningen. Cicero skred genast till verket och drog ett nät kring de sammansvurna. Catilina själv anade ännu ingenting. Men en dag, då han hade den djärvheten att infinna sig i senaten — han var senator — miste Cicero besinningen och började överösa Catilina med anklagelser. Hans första utrop har gått till historien: *Quosque tandem, Catilina... hur länge än skall du pröva vårt tålmod? Catilina försökte bluffa och påstod att alltsammans var lögn och dikt. Men då Cicero drog fram detaljer, förstod Catilina att någon hade förrått honom. Han skyndade ut ur salen och lämnade samma natt Rom för att bege sig till sin här i Etrurien.*

*

Varför lät icke konsulen Cicero genast häkta Catilina, då han hade så starka bevis mot honom? Den frågan har många gjort sig under tidernas lopp. Svaren har blivit olika. En del har hänvisat till att Ciceros enda vittne var den galanta damen Fulvia, och denna kunde han ju inte komma dragandes med till senaten. En del anser, att Ciceros största och säkraste hämnd på Catilina var att ge denne tillfälle att löpa linan ut. Konsulen visste att konspiratörens öde under alla förhållanden var beseglat.

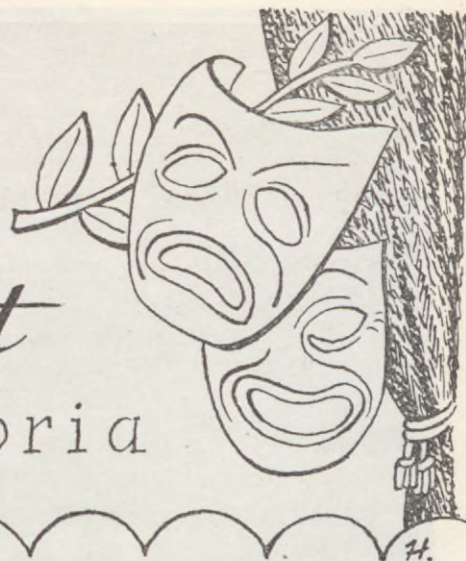
*

Men mot Catilinas medsammansvurna slog konsulen genast till. De häktades alla. Somliga erkände genast, somliga försökte neka. Konsulen samlade ytterligare bevis mot dem — och den femte december samman-

(Forts. å sid. 30)

En sur regissör, två glada laxar och en snuvig inspicient

Ett blad ur "Ladans" historia
av Björn Hodell

ELT VISST frågar ni — vilken lada? Kan något så prosaiskt som en gammal lada intressera? Jag märker ni fnyser klenetroget. Var låg den förresten? Ute på landet eller i Gråköping? Nej, mina ärade,

mitt i hjärtat av vår fagra huvudstad. Hade den funnits till ännu, hade den fått en konkurrerande klenod i vår nya strömbro, ty där snett emot på Blasieholmen låg "Ladan". Men det var ingen vanlig lada utan en "teaterlada" och till på köpet en lysande sådan, bildligt talat. Under sin korta levnad gav den mer teater än något annat åt Thalia vigd tempel. Så till vida att där spelades både komedier och dramer, lustspel och folksaker, utstyrselstycken och operetter. Ja, man till och med gav opera. Och allt med stor framgång. En sådan "lada" var det! Rent av en scenkonstens högborg.

Men ruskig såg den ut till sin yttre aspekt. Officiellt hette "Ladan" Mindre teatern och ägdes av guldsmeden Christian Hammer, en originell herre som med sin samlarvurm även förenade mani att samla på huvudstadens mest anskrämliga kåkar, förutsatt att deras tomtvärde i sinom tid kunde fördubblas och mer än så. Ett av dessa "fynd" var Mindre teatern, den s. k. Hammerska ladan, som med sina fasader vette åt Karl XII:s torg och Strömmen. Bellman börjar en epistel med att utropa:

"Ack, vad för en usel koja
spräckta rutor, brutna lås..."

och något i den stilen gick också Mindre teatern. Undra på att de om sin stads skönhet ivrande stockholmsälskarna ideligen tjtade och påyrkade att "Ladan" skulle bort. Ny Illustrerad Tidning — tongivande den tiden — skriver: "För ej särdeles många år sedan visade sig Blasieholmen allt annat än till sin fördel för den resande, som nalkades

Stockholm från Saltsjösidan. Små ruckliga stenhus — en våning höga eller två — lågo uppradade utefter kajen, och museet och norska ministerhotellet skämdes storligen över den omgivning, i vilken de kommit. De små kåkarna ha lämnat plats för Bolinderska palatset, Grand Hotell och Sörensenska huset. Men trotsande tiden har den sista av Blasieholmens små kåkar, den s. k. Hammerska ladan, stått kvar och så gott den kunnat skämt bort stadens utseende."

Ja, så tänkte man nog litet här och var i Stockholm. Givetvis ville herr Hammer bli av med sin kåk — han ägde ju tomten och i den låg värdet — men ingen ville acceptera det höga pris han begärde. Och ingen kunde heller förmå honom att sänka det. Guldsmeden Christian Hammer förblev den ståndaktige tennsoldaten. Varken harmsna protester från allmänheten eller Söndags-Nisses exploderande "spetskullor" bet på honom.

Stockholmarna vande sig så småningom vid tanken att "Ladan" jämte andra gamla kåkar liksom tvättinrättningarna med ty åtföljande tvättkäringar på Helgeandsholmen, skulle höra till "det Stockholm som aldrig gick".

"Ladans" sceniska framgångar var emellertid obestridliga, allra helst från det år, då operettens behagfulla gudinna gjorde sitt intåg innanför dess murkna väggar med både cymbaler, pukor och trumpeter. Men så hade hon ett garde artister att förfoga över som än i dag utstrålar en nimbus av oöverträfflighet, då det gällde att föra hennes lätta men glada konst till seger — en Gerda Grön-

berg, en Anna de Wahl, Elisabeth Hjortberg, Sophie Cysch, en August Warberg, en Emil Linden och Fritz Arlberg, om det nu roar eder att höra namn från en tid, då operetten inte kunde bli finare, melodiösare och gladare än vad den var, när den först såg rampens ljus.

Christian Hammer,
mannen som älskade ladan
— för tomtens skull.

En synnerligen prydd scenbild ur "Fatinitza", andra akten med haremsdamerna. Som synes sexton mycket paranta uppenbarelsen.

Och inte heller kunde den spelas bättre. "Corneilles klockor" med den "gudomliga" Fritz Arlberg som Gaspard, Operans en gång oförliknelige "Don Juan" och "Figaro", gjordes — likt allt vad denne sångare signerade av konst — med verkligt stora konstnärliga mått.

Slag i slag följde så förtjusande saker som "Lille hertigen" med Anna de Wahl — älsklingsfavoriten hos stockholmsherrarna — och "Sjökadetten" med Elisabeth Hjortberg i titelrollen. Om hennes "Donna Juanita", skriver den framstående teaterkrönikören Birger Schöldström: De som hade rest i Europa och sett Judic och Theo i Paris, Jeanne Geonier i St Petersburg, Josephine Gallmeyer i Wien och Ilka Palmay i Budapest var ense om att ifall Stockholm varit en verklig världs-

Mindre teatern, den s.k. "Hammerska ladan", som den tog sig ut på 80-talet.

stad, skulle man i Elisabeth Hjortberg firat en ny liknande, internationell stjärna på operettens himmel." Och bättre beröm står väl inte att få.

En långhalare var också "Sköna Helena", där Gerda Grönberg gjorde en uppseendeväckande debut som en välsjungande och läckert svarvad Paris. Gerda Grönberg som en gång i tiden skulle bli Oscarsteaterns komiska grand old dame, under namnet Gerda Rowe. "Tiggarestudenten" med Emil Linden och August Palme blev även en klar succés. Kan man tänka — August Palme som operetthjälte! Palme sekelskiftets store lyriska dramatiker, som halvsjöng sina roller, och fick Henrik Ibsens erkännande att han bäst av alla Nordens skådespelare hade tolkat författarens Hjalmar Ekdal i Vildanden. På tal om "Tiggarestudenten" gavs operetten samtidigt på Nya teatern (sedermera Svenska teatern) och båda teaterdirektionerna hade klara papper på att de inköpt den med uteslutande rätt. Hur saken juridiskt klarades upp, har förblivit en teaterdirektörernas hemlighet. Men faktum är att operetten spelades med fulla hus på bägge hållen. Publiken gjorde jämförelser — ack, vilket teaterintresse den tiden! — och "Ladans" artistgarde hembar segern. Så kom Suppés "Fatinitza" med ett lysande galleri av kvinnlig fägring och satte stockholmsherrarnas hjärtan i fyr och låga. Operettens berömda haremsdamer, vars namn vid blotta nämnandet i långliga tider kom det att vattnas i munnen på gamla teaterhabituéer.

"Fatinitza" fick äran att också samtidigt spelas på Södra teatern. Men denna gång föll ödets lotter ojämnt.

Å Södran upplevde operetten endast 10 representationer under det att den på Mindre teatern gavs över 100 gånger.

Var "Ladans" yttre aspekt av det oangenämaste slaget, företedde själva teatersalongen icke minst en bild av ruggig otrivsel. Ofta regnade det in genom taket och ibland kilade små råttor mellan parkettbänkarna och nära på skrämde livet ur damerna. En tidning skrev ironiskt: "Den som besöker Mindre Teatern, bör medtaga paraply och en katt."

Förutom operetter gav man revyer av Frans Hodell och Kasper-redaktören Rickard Gustafsson, även dessa med stor framgång. Selfrid Kinmanson var "Ladans" stora leverantör av svenska sånglustspel. Hans "Öregrund—Östhammar" — i tysk dräkt "Kyritz—Pyritz" — räddade många gånger teaterns finanser. I liksom "Värmlänningarna" blev kinmansonska stycket ett slags "hjälpmadam" för teatersällskap, då ingenting annat — nytt eller gammalt — gick i publiken.

Sent omsider måste emellertid Christian Hammer böja sig för allmänna opinionens krav på "Ladans" avlägsnande, som den skamfläck den satte på den sköna Mälardrottningens i övrigt oklanderliga utstyrelse. Men det var först då ett kapitalstarkt konsortium erbjöd Hammer ytterligare 10,000 kronor utöver det belopp, som han förut begärt, och då slog han till. Och "Ladans" öde var beseglat.

Den 27 april 1884 kom avskedsföreställningen, inför ett till bristning fullsatt hus. I en sluttblå framträdde teaterns artister i de roller, publiken helst velat se dem. Och alla de vackra flickorna som sjökadetter. Hade applåderorna smattrat i ett förut, blev de nu till orkaner, avbrutna av fanfarer, hurrarop och till slut unison sång av hela artistpersonalen:

"Du gamla, du kära, du trogna publik", i lätt travestering på "Du gamla, du fria".

För att nu inte glömma de pyramidala blomsteranhopningarna. När Anna de Wahl skickade hem sin hyrvagn, berättas det, var den så full av blommor att hennes små vildbasare till söner, Anders och Arvid, knappt fick plats i vagnen.

Av "Ladans" styrande herrar intager två en betydande position i svensk teaterhistoria — August Warberg och Ludvig Josephson, den senare en tidigare länk i den ännu verk samma och lysande konstnärsfamiljen. Warberg var operettens borne kavaljer och komiker, och tog 1911 sitt avsked från en femtioårig och framgångsrik teaterbana på Oscarsteatern med att spela sin gamla glansroll Celestin Floridor i "Lilla Helgonet". Vid fyllda sjuttio gjorde han rollen lika roande och njutbar som någonsin förr. En teaterveteran av gamla, men än i dag lärarika skolan. Som regissör torde

Rollfoto av Gerda Grönberg i "Sjökadetten".

Josephson varit sin tids främsta — ingenting av teater var främmande för hans oerhörda och omspannande kapacitet. Men Josephson var despoten och hans utfall och spydigheter mot personalen många gånger både sårande och nedsättande för deras personliga insatser i teaterarbetet. Många av Josephsonska giftblommorna lever än i anekdotens form. På "Ladan" fanns en ung tenor som hade besvär med en höjdtön och sjöng galet som följd därav. Till slut röt Josephson: "Det är då förfärligt att jag ska behöva uppehålla hela personalen för herrns oförmåga."

En trumpetare i orkestern erbjöd sig då att lägga melodin i sin trumpet som stöd åt den olycklige tenoren.

— Jo, bevars, sade Josephson, ta och lägg in hela karln i trumpeten och blås honom för fan i våld, så jag slipper se och höra honom.

En herre och en vilja, det vill säga — jag! var Josephsons valspråk. Från min ungdom minns jag väl den stränga och envetne regissören i sitt grå skägg, ständigt bärande en svart kalott på sin kala hjässa.

Bland Mindre teaterns personal fanns två herrar "skådisar", som förutom att de var mäktiga populära scenfigurer, även utom scenen gjorde sig

Fritz Arlberg, som "Gaspard" i "Corneilles klockor".

August Palme som "Ivan" i "Tigarstudenten".
Palme debuterade på Ladan i början av 80-talet.

namn som — två "glada laxar". De två hette Jean Sandberg och Gustaf Mallander. Den senare även en lyckad rimsmed, vars små visor under signatur Malle alltid mottogs med stort bifall, vare sig han sjöng dem från tribunen eller i de många ordnar, där han var en högst skinande och lysande broder. Med regissören Josephson stod han emellertid mer och mindre på

En näpen rollbild av fru Hjortberg,
som "Juanita" i "Sjökadetten".

krigsfot. Och Mallander var nog den ende, som kunde bränna av den fruktade mannen. Som Malle dessutom i det sceniska arbetet hölls i skymundan av Josephson, förstår man ju lätt aktörens inställning till regissören. Malle hade litet svårt för memorering på äldre dagar, och hade vid en repetition, strax innan generalrepet, ännu inte fått rollen i huvudet. Josephson rasade och röt:

— Herrn! Om ni inte kan er roll till nästa repetition, så pliktfäller jag er!

Malle röt tillbaka i samma ton:

— Vet herrn, vad jag då gör?

— Nej, vad fan skulle herrn då göra?

— Jo, ser herrn, då lär jag mig rollen.

Det blev allmänt skratt och Joffe själv, som han kallades, hade svårt att behärska smilbandet. Malles ogenerade frispråkighet och uddiga infall ledde inte alltid till Josephsons överseende. En gång trampade Malle riktigt i klaveret. Det var då han var engagerad hos Josephson och Holmqvist på Nya teatern. De båda kompanjonerna hade råkat i luven på varandra under en repetition och i ilskan avlägsnade sig Holmqvist. Josephson sjönk ned på en stol och personalen förhöll sig i avvaktan allvarlig och korrekt. Men Malle kunde inte styra sin tunga, och med tanke på Josephsons semitiska härkomst, travesterade han lätt och lekande J. O. Wallins bekanta:

"Då stannar dansen
då tystnar — juden..."

Den gången blev inte Joffe god att tas med. Malle suspenderades och kom efter den betan till Södra teatern, där hans eminenta förmåga att få publiken att grina som solvargar än mer gjorde sig gällande. Han blev en slags kelgris hos söderfamiljerna och en familjhippa utan Malle blev aldrig riktigt lyckad. Han strödde då omkring sig glad vers och kvicka infall. Efter en sen ankomst till en familj dröjde supén åtskilligt längre än Malle beräknat. Värddinnan bad honom att under väntan föredra en visa, men Mallander som var trött och hungrig svarade raskt:

— Nej, jag föredrar en smörgås.

Värddinnan nickade förstående, och supén kom i hast in på bordet.

Den glade Mallander lades i en allt för tidig grav. Knappt

Deniso
i Lilla helgonet.

Applådens åska i salongen —
ett blomsterregn — en lagerkrans...
Publiken värmd, i tjusning fången,
knappt styrd af tanke mer och sans...
Och hon, som vållat yran, stod der
så menlös, men så full af spratt,
med svaret: »sådan är jag, moder,
och strödde kring sig toners skall
och, liksom städse och med allt,
sin uppgift skänkte ädel halt
och konstens prägel utan brist
och utan list
och hyckleri:

Hell, Denise de Flavigny!

Albert Anderson-Edenberg.

50 år gick han ur tiden. Att Malle inte alltid gillade "teatergycklet", förstår man, av slutstrofen i ett poem, kallat "Aktören", som han en gång skrev:

"Till sist aktören, som dött med heder
väl hundra gånger för sin publik,
dör sista gången och myllas neder
då följd som oftast av sträng kritik.
Vad får han med sig mantro på färden?
Ack, jo, en erfarenhet som gör,
att han visst ej i den andra världen
för något pris mera blir aktör."

Som god tvåa bland scenens "glada laxar" kom Jean Sandberg, liksom Mallander en stor favorit hos "Ladans" publik. En herre som också kunde reda sig i alla livets situationer, tack vare en rapp tunga. Den gjorde sig gällande redan då unge Jean i yngsta tonåren var elev vid Abjörnssons teaterskola i Stockholm. Där ingick i skolans schema även konsten att lära sig bordsskick och belevenhet. Som brukligt var den tiden

intog eleverna därför sina gemensamma måltider i Abjörnssonska hemmet, där den manliga avdelningen fick sig inpräntad gubben Abjörnssons ständiga: "Damerna först, pojkar! Kom ihåg det, damerna först!"

Fragoletto
i Frihetsbröderna.

Se, skälmen leker omkring mund
— hon skälm skall spela här —
i »Frihetsbrödernas förbund
banditen anställd är.

En manlig hållning pojken har,
ser hurtig ut och käck!
Hon och en »Fragoletto» var
som så i — tjuvpojkestreck.

Skön »Florellas» hjerta stal
han ut blinken ju...
Ej ante hon, att en de Wahl
den lille var — och fru!

Malle.

En dag hade elevtruppens både pojkar och flickor varit med om något fuffens, som upprörde den gamle hedersmannen och läraren. Han beslöt att näpsa över lag med den fruktade rottingen och slog först ned på unge Jean. För att klara eget skinn och även kamraternas, stoppade Jean med en rask gest den redan lyftade rottingen med att klipskt utropa:

— Förlåt, go'a direktören, damerna först! Kom alltid ihåg det, damerna först!

Inför detta obestridda argument kunde den upprörde Abjörnsson intet annat göra än låta karbasen sjunka och gå avsidet och skratta ut.

Vad skulle nutidens unga damer säga om den "baddräkt" som var högsta mod på 1880-talet och som Sophie Cysch bär som "Niniche"?

Jean Sandbergs många infall blev med tiden en stor och aldrig sinande glädjekälla för kamraterna. En kväll då han inte uppbar roll på Mindre teatern, gick han med en vän på Dramaten, där man spelade stor klassisk tragedi med en mycket uppskattad, men synnerligen omfångsrik skådespelerska i en av de bärande uppgifterna. Hon var klädd i någon romersk klädnad med bara armar, och Sandberg kunde inte släppa blicken från de ovanligt fylliga armarna. Till sist stötte han vännen i sidan och utbrast halvhögt:

— Titta, såna armar, bror! Tänk vilka härliga pageben de skulle bli om människan kunde gå på händerna!

Ja, Jean Sandberg kunde ogenerat och lustigt säga vad han hade på hjärtat. Efter många och stora triumfer som ko-

Fru Anna de Wahl såg käck ut som "Wanda" i "Storhertiginnan".

Sophie Cysch och Louis Rundquist i "Lilla Helgonet" år 1883.

miker på "Ladan" engagerades han till Albert Ranfts ambuleringssällskap.

Men även om Sandberg efter tidens förhållande åtnjöt en skaplig inkomst, var han alltid i penningbekymmer. Oftast beroende på att han gjorde av med slantarna i festliga kamratlag. Som han också var en godhjärtad själ, hjälpte han många gånger kamrater ur brydsamma situationer. Följden blev den att mycket han ägde vandrade till stampen.

En dag då Sandberg genom en oanad ödets skickelse befann sig stadd vid kassa, beslöt han bjuda hem några vänner på en vederkvickande grogg. Halva da'n använde han därför att göra sin lilla ungarlägenhet så inbjudande som möjligt för det tillämnade gästbudet. Särskilt sysslade han omständigt och intresserat vid fönstret, som han slagit upp, förty det var vår ute och sol inne, tack vare den oanade penningförstärkningen.

När den första gästen anlände, blev han uppmärksam på en del arrangemang Sandberg vidtagit i fönstret, och stegade nyfiket fram för att närmare studera dem. Något förvånad stirrade gästen på en rad papperslappar, uppträdde på ett segelgarnssnöre, och som muntert fläktade i vårsolens ljumma vindar. Stickande sin näsa närmare, läste han: "1 frackkostym, 1 redingote, 4 västar och 2 par byxor, 1 smoking och 1 vinterrock" o. s. v. Du milde Antonius, tänkte vännen, en sån samling pantkvitton. Till slut sporde han Sandberg:

— Kära bror, va' ä' meningen me' de' här?

— Förstår du inte de? gnäggade Jean Sandberg belåtet. Jag vädrar min garderob.

Sådan var Jean Sandberg! Alltid glad och påhittig, men även en förträfflig skådespelare. Då han avled i Stockholm 1917 efterlämnade han också minnet som oersättlig kamrat och vän.

Under "Ladans" sista år var Ludvig Lindgren knuten till teatern som dess inspicient, en både otacksam och nervslitande uppgift, men som Lindgren tog med ett kolossalt kolugn. I sin tidiga ungdom hade Lindgren drömt att bli skådespelare och ägde även vissa förutsättningar — en ståtlig figur och en vacker basröst. Men det hjälpte honom föga, ty Ludvig Lindgren talade allt för mycket i näsan och en älskare med nasalljud är inte uppbygglig att höra från scenen. Lindgren blev emellertid en duktig inspicient och ett stort original. Hans sceniska uppgifter blev inte många, men oförglömmeliga bland kamrater och hos publik. Man gav Hamlet i Göteborg och prästens roll hade anförtrotts åt Lindgren. I slutakten trädde han alltså fram till Ofelias kista och iklädd sin prästerliga skrud deklamerade han ur djupet av sin präktiga basstämma:

"Addars skulle hod i ovidd jord fått bida till dobbedag, bed har hod fått sid jugfrukrads på kistad."

Till och med inför den stela göteborgspubliken blev dessa skaldens ord av annan effekt än den vanliga. Den bröt ut i en skallande skrattsalva, som helt förstörde stämningen kring Ofelias kista, och för ett ögonblick kom Lindgren att tappa koncepterna.

En annan gång skulle Lindgren spela en beskedlig borgare i ett skådespel, där en av akterna föreställde en av spanjorerna svårt härjad stad. Medan han betraktar förödelsten, hade han enligt rollen att med förtrytelse utropa: "Vad här är förändrat!" Men Lindgren glömde bort den ursprungliga repliken och sade istället med sitt kolugn: "Usch, vad här ser ut!"

En tredje och sista gång blev det Ludvig Lindgren förunnat att agera på de bräder som föreställer världen. Det var i en engelsk komedi, där han fått uppgiften att som en lagens väktare lägga hand på styckets bov och samtidigt säga: "I hennes majestät drottningens namn arresterar jag eder!" Men Lindgren tyckte förmodligen att repliken lät litet för omständig. Han sade, kort och gott: Kobb be' mej!

En kväll kom Lindgren i samma roll in omaskerad utan polisuniform. Han klev på som han stod och gick och levererade repliken. Men väl ute i kulissen störtade direktören, eldröd i ansiktet, över honom och röt:

— Är herrn inte riktigt slug, va? Är det fason — va? — att kliva in på scenen utan att så mycket som sminka sej ens — va?

Icke heller detta åskväder förbryllade den kolugne Lindgren. I snuvig ton svarade han:

— Var i helskotta har herrn sett ed smidkad polis-konstapel?

Med dessa rader avser jag långt ifrån att nedskriiva "Ladans" historia. Det är bara några hågkomster, många ur andra hand, jag velat förmedla om dess mera kända historier — en minnesbukett om ni så vill, från en glad och trivsamt teaterpok i ett — tyvärr! — förgånget Stockholm.

Björn A. Odell

Per Nilsson-Tannér:

Stenen i grönan dal

LANG, SAGA OCH DIKT har människan i alla tider älskat. Folkvisorna och legenderna, fablerna och balladerna motsvarade en gång vår tids litteratur. Liksom stordelen av det som skrives i våra dagar kommer att falla i glömska, har det mesta av gångna tiders dikt också drunknat i tidens hav.

Det är måhända inte så väl funnet att kalla ett gammalt diktverk för "bestseller", ty dikten i gamla dagar hade ganska litet med köpenskap att skaffa. Men låt oss i alla fall nyttja slagordet ifråga och undersöka, om vi i den gamla folkliga diktfloren kan plocka fram någon särskilt lysande blomma, någon bestseller, d. v. s. dikter som blivit spridda, lästa och beundrade av en stor allmänhet. Legender och berättelser, som buros på visans vingar över land och rike, blevo populärast. Det blev också skalderna förunnat att i alldeles särskild grad konservera de dunkla legenderna åt eftervärlden. Vi ha många exempel härpå: folkvisan är ett rikedomens porlande källsprång.

Kanske är en sådan visa som Staffan, Staffan stalle-dräng alla tiders bestseller! Den är vacker och stämningsmättad, dess ålder går tillbaka till kristendomens gryning och dess tradition är länkad till vår största högtid, julen.

Det finns många andra enkla men sköna diktverk med aktningsvärd ålder och spridning, men det är få,

som kunna så exakt lokaliseras som sägnen och visorna, legenderna och spådomarna om "Stenen i Grönan dal". Om och kring denna legend ha mångfaldiga diktare fabulerat, lärda män grubblat, tecknatydare siat och trötta vandrare drömt. Stenen i Grönan dal blev genom århundraden omgiven av ett fantasiens strålskimmer, som förlänade den ett sagolikt rykte. Pilgrimsskarorna, som drogo upp genom skogen mot Nordanlanden på väg till Olof den Heliges skrin i Nidarosdomen, fångades av sägnerna kring den mystiska sten i den legendariskt gröna dalen mitt i ett otillgängligt, öde fjällland. Om detta Nordanland hade diktare och krigare berättat vidunderliga ting, konstnärer och vetenskapsmän hade gett det vidunderliga ytterligare näring medelst fantastiska miljöteckningar, där skyhöga fjälltoppar, jättelika träd och hiskeliga djur utgjorde betydelsefulla detaljer i staffaget. Och när så pilgrimmerna återvände från sina långa, riskfyllda färder och mer eller mindre värtaligt underströko de klassiska skildringarnas riktighet med egna berättelser, förstår man hur den gröna dalen någonstans i Nordanlanden kom att bibehålla sitt starka grepp om fantasien.

Men glansen kring Stenen i Grönan dal håller på att slockna — vår tid har föga rum för än så märkliga legender. När våra vetenskapsmän sätta sina lupper och glas mot gamla, mystiska runor och tecken, så pläga de som regel tränga igenom både fantasien och verklig-

heten och hålla fram tolkningar, som visserligen äro i högsta grad sakliga, men icke alltid så romantiskt tjusiga till sin natur...

Låt oss se, vad som blivit sagt, skrivet och utrett om sagans mystiska sten i legendernas dæld.

De äldsta historiska vittnesbörderna äro både dunkla och otillförlitliga. Enligt en urgammal tradition skall stenens mystiska "runor" ha formats av Hälsinglands apostel, S:t Staffan (som också i visst sammanhang knutits till Staffansvisan!). Texten skulle utgöras av en ödesdiger spådom, och det var ingen mindre än kyrkoherden i Vadstena, sedermera superintendenten i Mariestad, vällärde herr Jesper Marci, som tolkade denna staffanstext i en beryktad och ofta citerad visa, där det bl. a. heter:

Vpå en Steen är funnen en dicht,
Hon är askrifwen medh Runa skrift,
Hon sattes ey tijt i går.

The Swenske tagha widh vtländsk sedher,
Och kränkia så sin forna hedher,
Dogh står Steenen i grönan daal. —

Tå kyrkor warda fångehws,
Gudz tiensten mister sitt rätta liws,
Så står Steenen widh sitt lagh. —

När Skalkar och Bofwar trijfwat,
Och ährlige män fördrijfwat,
Så står Steenen widh macht. —

När Präster warda Bönder.
Och Bönder allas widhunder,
Tå ligger Steenen omkull. —

Det var den kände historikern Johannes Messinius, som berättade närmare om Jespers visa i den år 1612 utgivna boken "Specula Sueciae". Han går så långt att han fastslår, att Jesper Marci påträffat visan i avskrift i självaste ärkebiskop Laurentius Petri bibliotek efter dennes död 1573. Messenius framhåller vidare, att ärkebiskopen själv skyndsamt drog upp till Storlien, då han fick vetskap om att Stenen i Grönan dal ramlat omkull!

Denna uppgift är gripen ur luften, men den säger en del om det värde, som också lärt folk tillskrev spådomen om stenen: ärkebiskopen skulle enligt traditionen ha tillmätt stenens fall rent av riksviktig betydelse.

Även om man alltså helt och hållet kan avliva legenden om S:t Staffans delaktighet i "runskriften", så kom den dock inte bara att öva ett mycket stort inflytande på befolkningen, som "ännu i thenne dag icke utan stor förunder uti sina samqväm" sjunga den, utan vållade dessutom en hel del trassel bland de lärde, som försökte komma till klarhet om inskriftens ursprung och betydelse.

I våra dagar, då man lättare kan överblicka saker och ting, har man fått klart för sig, att spådomen var uppfunnen av katolikerna och lagd i S:t Staffans mun i syfte att propagera mot protestantismen. Detta låter dock en smula besynnerligt med den kännedom man

har om herr Jespers fientliga inställning till Johan III:s katolska strävanden, företrädesvis hans liturgireform, men herr Jesper tog sannolikt bort de avsnitt i visan, som han ansåg vara olämpliga, och gav därigenom dikten en klart protestantisk tendens.

Nå, detta är närmast antaganden. Intressantare är det att jämföra spådomen med likande versifierade spådomar, som förekomma i Danmark. Sedan man gjort detta, kan man tryggt utgå ifrån att legenden om S:t Staffans verser helt enkelt är en vanlig vandrings-sägen, alltså en sägen som i olika variationer men med samma innebörd går från land till land och uppdyker här och var, med samma huvudtema, men försedd med lokala tillrättläggningar och omredigeringar. Det finns en uppsjö på dylika vandrings-sägner, och det kan för-tjäna nämnas, att det till och med här i landet före-kommer konkurrenser till Stenen i Grönan dal. Enligt en beskrivning om Härjedalen av Johannes Unaerus 1694, skulle denna provins också haft sin sten och sin gröna dal! Det är dock tänkbart, att den goda rud-beckianske patrioten Unaerus i det vällovliga syftet att förhårliga sin okända hembygd helt enkelt flyttade stenen några mil söderut! Under alla förhållanden kan legenden om stenen i Grönan dal spåras till Danmark. I ett arbete från 1643 betitlat "Monumenta Danica" berättar Ole Worm om en kanik i Ribe, Jens Christof-fersen, som år 1503 under en resa på Jylland i en dal mellan Viborg och Randers upptäckte en "Gröndal", varest en sten med kopparskrift funnits. Denna "kopparskrift" hade också ett siande innehåll:

Kirker skulde blifve till Fangetaarn,
 og Skalke skulde trífves,
 och Eldinge fordrifvis,
 og danske Maende utgiaeve,
 og fange tyske Saeder,
 og Herremaend skulde blifbe Kiøbmaend,
 og Praester till Bønder og Bønder till Vidunder.

Stenen i dalen med ristade runor.

Man behöver icke vara i besittning av något överdrivet spårsinne för att upptäcka likheten mellan denna wormska uppteckning och herr Jespers kväde. Tendensen är densamma och man spårar också här en viss förskräckelse över att prästerna blivit bönder, d. v. s. övergått från att predika på latin till ett språk, som allmogen förstod.

Det kan i sammanhanget vara lämpligt att erinra om upptäckten av en ny version av den tendenslösa visan, som gjordes häromåret av amanuensen Lennart Björkquist i Jämtlands läns museums arkiv. Den avviker i flera punkter väsentligt från tidigare uppteckningar; dess tendens är klart reformistisk, varför versionen ifråga tydligen är äldre än Jesper Marci' omdiktning:

När Svenske antaga Tyska seder
 Och klöster rifwas neder.
 Än står stenen i grönan dal.

När ärliga män drifts ur lande
 Och skälmar går väl i handa;
 Än står stenen i grönan dal, etc.

Går man vidare i hävderna, så skall man snart finna, huru de lärde haft delade meningar om stenens betydelse och ursprung. Medan exempelvis Jonas Bid. Rinhorn i sin kända och icke så litet kalftrade gradual-avhandling "De Lapide in Valle Virente" år 1773 gör gällande, att stenens sex fält ha sin gamla betydelse, som icke får underskattas, och i sammanhanget avbildar stenen ganska godtyckligt, tar landshövding Tilas 32 år senare till stora släggan i ett tal inför Vetenskapsakademien. Han säger spydigt, att han kan försäkra herrar fornforskare, att det i fjällen är "så ymnig tillgång på ämnen till 'stenar i Grönan dal', at hvar och en hela världen igenom kan få så stora stycken de behaga, allenast de välja sådan sida, som många Secler legat för öppen dag och sedan att de sjelfve behaga hämta dem dädan. Til detta får jag slutligen lägga, att

(Forts. å sid. 26.)

TUNG RUVAR DIMMAN
 I RAPADALEN
 SEGT KVARDRÖJANDE
 SOM DET NYSS PASSERADE
 GODSTAGETS GRÅA RÖKPUFFAR.
 OCH MELLAN DYSTRA RÖVARBORGAR
 OCH MOLNHÖLJDA PYRAMIDER
 HÖRS LABBENS GALLA LOCKROP ATERSTUDSA.

Stunder i fjället

uppledda av
 Bertil och Carl-Erik Bodén

I DAG —
 EN SÅDAN DAG
 NÄR FJÄLL BLIR MOLN
 OCH MOLNEN FJÄLL,
 SOM YSTERT TUMLA OM VARANN
 TILL LUFTIG LEK
 AV SKEN OCH HÄGRING...
 MEDAN DIMMORNA TÄTNA DJUPT INUNDER.

BJÄRT MÖNJRÖD
 SKÄR SKEVVONS VASSA KÖL
 IGENOM HIMLENS OCEAN
 OCH GAMMALROSA
 SKÄLVER ELLIVARES SEGEL.

SE — MOLNET ÖVER KARRANES
 HAR FATTAT ELD
 OCH DRIVER SOM ETT SKEPP I BRAND,
 DET HELA TARREJOKK
 SOM RULLAR UTFÖR BRANTEN
 LIKT LJUDET AV ETT FJÄRRAN TAG
 VÄL KNAPPAST MÅKTAR SLÄCKA
 ENS MED SITT VITA SKUM!

SA LÄNGE GLÖDEN
 ÄNNU PYR I VRAKET
 SKA MYGGORNA
 FÅ DRICKA AV MITT BLOD!

SVÄVANDE MELLAN UPP OCH NED
 ENSAM PÅ TÄLÄMAS NORRA BRANT,
 INTE TÄNKTE JAG DÅ:
 KAN INTE...
 VILL INTE... NEJ!

DEN STUMT VANTANDE SPEGELN
 FLÅSADE JAG I ANSIKTET
 NÄR JAG HÄVDE MIG TUM FÖR TUM
 ENSAM PÅ TÄLÄMAS NORRA BRANT
 OCH NAGLARNAS KRÖKTES
 LIKT APKLOR
 KRING MOSSA OCH STEN.

SOLEN SMÄLTER INTE LÄNGRE
 GLASYREN PÅ PELOREPPES KROKAN
 MEN FÄRGAR TOPPEN SOCKERKAKSGUL
 OCH NÄITE LUTAR SIN SLAGSKUGGA
 TUNGT ÖVER DALENS SVALA FRID.

VARA NÄRMASTE GRANNAR
 — INOM KIKARHÄLL —
 RÄVFAMILJEN I GRYTET VID BÄCKEN
 SLUTAR SINA LEKAR
 OCH KRYPER IN I JORDKULAN.

DRAGLASET TILL TÄLTDÖRREN
 — SENTIDA TEKNIK — SLUTES.
 TRÖTTA HUVUD SJUNKER
 IN MOT KUDDENS MJUKA MOLN
 DJUPT I FORSENS
 SÖMNINGA SURR...

PÖSANDE FUKTIG
 HÖLJER DIMMANS RÖKELSE
 NAITES VÄLVDA KUPOL —
 SPÄMANSBERGET
 OFFERRITERNAS VIGDA PLATS
 OCH I KLIPPNISCHERNA ÅT NORRSIDAN
 SKIMRAR VATTUSPRÄNGEN
 LIKT ALTARLJUSEN
 I HELGONKAPELLET!

STILLA — SE HUR STILLA
 VITA SLÖJOR SKRIDANDE
 I LJUDLÖS PROCESSION...

Folkhems-jul

av
Martin Nilsson

Jaha, gott folk, så ska vi ha't
i våran nya Folkhemsstat
där tjat och gnat och all malis
är bannlyst, till exempelvis:
om skatten som vid källan ta's —
med d e n vi gladeligen dras,
ty vi den självom röstat på
och velat hava haft den så.

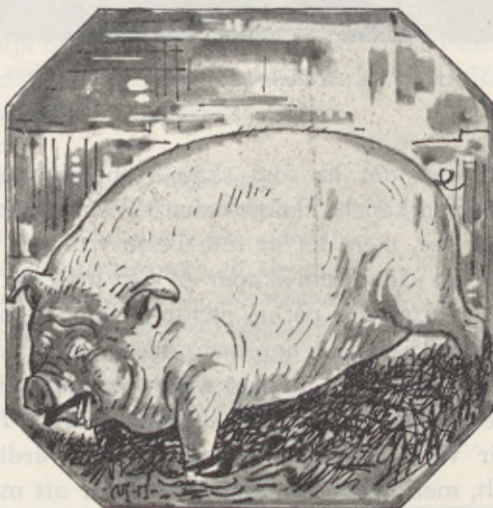
Hej Svenskar, utav skilda kön,
nu är jag åter här med rön
och goda råd, plus annat kul
för våran nya Folkhems-jul
i stad, i köping eller by,
emedan, alldenstund, ity
jag utav Status ombedd är
att verskåsera här och där
om hur det är och hur det blir
i vårt långa landrevir.
O tänkom blott — jag saknar ord —
att vi, gott folk, ihögan Nord,
nu äntligen har kommit på
den breda väg vi böra gå
gemensamt för att få det bra
i framtidsstaten vi vill ha,
där allting ligger fixt och klart
utstakat kollektivt och rart.
Tänk oss, en enda stor familj
som hoppar fram i glad kadrilj,
och uti jobb, så väl som svyck,
liktänkande i minsta ryck —
en folkmängd, idealiskt ledd,
som delar rum och syskonbädd.

Och alla kort, från krisens nöd,
på te och socker, smör och bröd,
filé, ragukött och kotlett,
och all sorts vått och torrt och fett,
och mjöl och gryn i säck och burk,
plus bönan för vår kaffeslurk —
de korten, än i många år,
vi hoppoms, vi behålla får,
på det vi alla, per person
tilldelas lika stor ranson,
ity, då gnisslar ej, bemärk,
vårt Folkhems folkförsörjningsverk.
Nu finns här visserligen de
som på vår Svarta Börs förse
sig med den föda de vill ha;
dom tycker jag, för min del ska
vi inte orda om ett smul —
ty den som är så ohemul
och okamratligt illojal,
betraktas som asocial;
och den sorts folk och deras svit
av svarta hajar i profit,
kan vi väl sparka ut, helt lugnt,
ur vårat Folkhem — därmed punkt.

Nu, när vi detta klarlagt har,
 så tycker jag, gott folk, vi tar
 en liten titt, som tidsfördriv,
 på landets julbestyr och liv.
 Där, i var gård och ensam kåk,
 är man i håll med allsköns bråk
 för mat och dryck i långan ban,
 en månad före doppardan.
 Men i en stia går en gris
 och grymtar lojt, på grisars vis!
 Si jag är både trind och rund
 och slaktfet gödd i denna stund —
 fast vad jag tyckt mig hört och sport
 så lär det visst från högre ort
 ha dillats om förbud på slakt — ? —
 det är vad jag har hört, som sagt.
 Men det är kanske bara prat.
 Folk måste ju till jul ha mat —
 och enligt gammal tradition
 så är varenda svinperson
 född, gödd och ämnad till att bli
 primörn i julens frosseri —
 så jag kan nog gå tryggt på vakt —
 dom tar mej när som helst till slakt.

Och stadens gator, torg och hus
 har eklärerats rikt med ljus,
 och människor mot butiker drar
 och trängs och knuffas, snor och far
 likt skyttlar in och ut och in
 med köplust uti håg och sinn.
 Och julkommersen går för sju
 ty det är gott om schaber nu,
 fast kronans värde inte är,
 just vad normalt den vara plär —
 så om jag finge vara tolk
 för tidens fara, folkhemsfolk,
 så kommandera jag: Giv akt
 och varen noga på er vakt
 mot krigstidsspöket Inflation
 som nu, just nu, går till aktion!

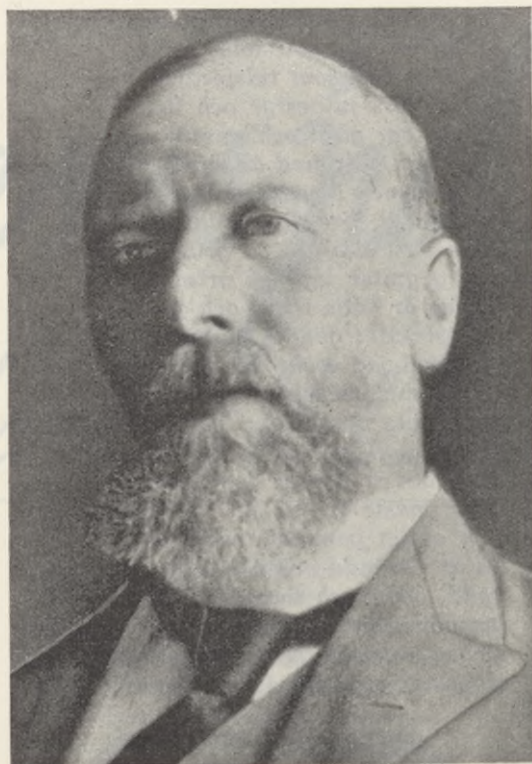

Så drar vi in i stadens hus:
 i kökens slammerliv och brus
 är varje spis till trängsel full
 av grytor, pannor och kastrull,
 med korvar, syltor, gröt och fisk
 och femtioelva sorters slisk
 för såväl bakverk och maräng,
 som svampkrustader och gratäng.
 Och varje husmor, med sin nos,
 insuper ugnens ljuva os,
 där skinkan brynes, läckert mjäll,
 för folkhems-doppardagens kväll.
 O, denna kväll — ack, denna kväll,
 då granen lyser grön och gräll
 skall Tomten, julens ståndsperson
 inlunka, enligt tradition,
 och ha ett väldans sjä och snärj
 med julklappssäcken, hög som berg.
 Och när vi sedan, under glam
 vår önskelista håller fram,
 kanhända säger han som så:
 — Nähej, då kan ni inte få,
 för si, importförbud då är
 uppå då här å på då där —
 så ni får taga va jag har
 att ge er, säger Tomtefar.
 Tja — apropås: det där att ge
 så bör vi alla vara me'
 att giva vad vi nånsin kan
 till barn, till kvinna eller man
 som sjuka är till kropp och själ,
 och i behov av hjälp så väl.
 Men sen ni detta gjort, jag ber:
 — Välkomna hit och slå er ner
 i godan ro — och tag er för
 av allt som fröjd och glädje gör —
 och själ och hjärta sätt i brand —
 sen opp och hoppa, hand i hand
 och allskrik allt vad ni förmår:
 — Hej, leve Folkhemsjulen vår!

BÅNGSTYRIG PEGAS

Av Erik Gamby

Wilhelm Ekelund

DET ÄR PÅ MODET att tala föraktligt om den moderna poesin, som ingen begriper. Det har i själva verket varit på modet ganska länge. Många av de poeter, som nu räknas till klassikerna, fick i sin ungdom höra ungefär samma låt som våra dagars 40-talister, och de har ändå slagit igenom, blivit accepterade, utan att ha ändrat sig ifråga om obegripligheten. I stället är det läsarna som har fått ändra sig, fått lära sig förstå det som till en början tycktes dunkelt.

Varför är dikten obegriplig? Varför kan inte en diktare skriva klart och rakt på sak, så att mannen på gatan förstår vad han vill? Vore det inte roligare för en diktare att bli läst av tiotusenden än att vara en poet bara för poeter?

Ja, detta är frågor, som man får höra när man diskuterar diktens obegriplighet.

De vittnar alla om en elementär obekantskap med hur en dikt kommer till och framför allt med varför den kommer till.

Man bör strängt skilja mellan vers och dikt. Vers, det är någonting med rim, som inte alls behöver ha med poesi att göra. Vi kan ta ett sådant exempel ur en pekoralistisk diktsamling, som kom för en del år sedan:

För min hembygd kan jag väl dricka,
en ärlig skål ibland,
och har jag inte nån flicka,
så har jag ett fosterland.

Det finns inte ett dyft av poesi i dessa rader. Man ser rent av hur versen här kommit till. "Poeten" har först skrivit ner de två första raderna, och sen har han letat efter rim på dricka och ibland och inte kunnat hitta några mer inspirerande ord än flicka och land. Därav alltså de två sista raderna, vars sammanhang med versens början är tämligen apokryfisk.

Att dikta, att skapa poesi, är emellertid inte att göra rim, utan någonting helt annat, nämligen att skapa ett pregnant uttryck för en stämning, en känsla.

Därför kan man heller inte uppdraga några bestämda regler för diktens tillkomst, lika litet som man kan

definiera vad det är som skapar en stämning eller framkallar en känsla. Bakgrunden till en dikt kan vara en upplevelse, men det är inte beskrivningen av upplevelsen som sådan som skapar en dikt utan det intryck som upplevelsen gör på en, när man läser dikten.

Det utmärkande för den goda dikten är att den bäst förstås av den, som någon gång befunnit sig i ett liknande känsloläge som det dikten sprungit fram ur. Detta är visst inte något speciellt märkvärdigt eller originellt, men det måste ändå sägas, för att man skall förstå den moderna dikten.

Om en poet skriver en dikt till minne av en son som dött, så skall den dikten bäst förstås av dem, som förlorat ett barn, den skall försätta dem i samma eller liknande känsloläge som diktaren befann sig i när dikten skrevs, de skall för ett ögonblick känna saknadens smärta efter vad de själva förlorat. Den moderna dikten återger ofta sådana känslolägen, den har kommit att spegla tidens oro och sammansatthet, icke minst utvecklingspessimismen som behärskar flertalet poeter i vår tid.

Den moderna dikten skiljer sig på många sätt från den traditionella. Till formen är det kanske först och främst bristen på rim och meter, d. v. s. en enhetlig rytm, som är det utmärkande för modern dikt. Detta att poesi skall vara rimmad är en djupt rotad vanföreställning. Det är emellertid felaktigt att tro att den rimmade dikten är den ursprungliga. Det är den visst inte. Samma människor som ondgör sig över den fria versen i modern poesi, läser med största behållning sin bibel, som till stor del är skriven på fri, orimmad vers. Den rimmade versen är en konstpoesi, där rimmet använts för effektens skull och — i någon mån — för att

den skall vara lättare att hålla i minnet. En vers blir naturligtvis inte mera poetisk därför att den är rimmad, kanske ofta tvärtom, därför att nödvändigheten att finna passande rim ofta leder till att poesin förflyktigas, såsom vi såg exempel på i den ovan citerade versen.

Den orimmade versen är heller ingenting speciellt för den unga svenska lyriken. Orimmad vers skrevs i Sverige redan långt innan 40-talisterna var födda, ja innan deras fäder och farföräldrar hade lärt sig att stava i bok. Som exempel kan vi ta denna dikt av Geijer:

Ensam jag skrider fram på min bana
längre och längre sträcker sig vägen;
ack uti fjärran döljes mitt mål.
Dagen sig sänker. Nattlig blir rymden,
snart blott de eviga stjärnor jag ser.

Men jag ej klagar flyende dagen,
ej mig förfärrar stundande natten:
ty av den kärlek, som går genom världen,
föll ock en strimma in i min själ.

Inte ens den mest förhårdade vän av traditionell vers torde vilja förneka att detta är poesi. Går vi till Stagnelius är det lätt att finna ännu mera modern dikt; t. ex. detta avsnitt ur Suckarnas mystär:

Suckar, suckar äro elementet,
i vars sköte Demiurgen andas.
Se dig om. Vad gladde dina sinnen?
Kom ditt hjärta fortare att klappa,
och med fröjdens milda rosenskimmer
flyktigt stänkte dina bleka kinder?
Säg vad var det? Blott en suck av vemod,
som, ur andelivets källa fluten,
vilsefor i tidens labyrinter.

Arnold Ljungdal

Gunnar Ekelöf

I själva verket har modern orimmad och ometrisk dikt skrivits ända sedan mitten av 1800-talet. Till och med Fröding har skrivit fri vers, som betänkligt liknar den moderna dikt som skrevs här på 1920- och 1930-talet, t. ex. följande, som är ett avsnitt ur En hög visa:

Min kära är såsom en smärt gran,
såsom en sjungande vattubäck
och såsom en ung ros,
när dagen faller vid morgontid.
Och hennes däjelighets makt är såsom en stor krigshär,
den där nederslår sina fiender
med starkt dån och vagnar och resenärer
och högt ropar: ho kan motstå mig?

Sägen mig, I Värmelands döttrar,
I, som vallen i bergen
eller sitten utefter vägakanten
glammandes,
haven I sett min kära,
haven I sett, om min unga ros
gått denna vägen framföreåt?

Det är emellertid först under de senare decennierna, som den fria versen på allvar slagit igenom. Banbrytare härvidlag var Vilhelm Ekelund, som debuterade år 1900 och betecknade en ny ton inom vår moderna lyrik, vilket framgår av t. ex. dikten Då voro bokarna ljusa:

Då voro bokarna ljusa, då var ån av
simmande vit ranunkels öar sällad,
ljus sin krona häggen gungade här, där
gosse jag vandrat —

Tyst det regnar. Himlen hänger lågt på
glesa kronor. En vissling, tåget sätter
åter i gång, mot sakta mörknande kväll jag
färdas vänlös.

Harry Martinson

Efter Ekelund upptogs den moderna formen av Ivar Conradson, nu glömd, men i början av 1900-talet mycket omskriven och hädad för sin obegripliga poesi, som ännu idag har sin tjuskraft kvar och mer än väl förtjänar att framdragas ur glömskan. År 1916 debuterade så Edith Södergran, som gav ut ett antal samlingar på fri vers. Hon dog utan att ha fått någon uppskattning, men räknas nu som en av Nordens största poeter:

Den röda solen går upp
utan tankar
och är lika mot alla.
Vi fröjda oss åt solen såsom barn.
Det kommer en dag då vårt stoft skall sönderfalla,
det är detsamma när det sker.
Nu lyser solen in i våra hjärtans innersta vrå
fyllande allt med tanklöshet
stark som skogen, vintern och havet.

Under 1920-talet mognade den modernistiska lyriken i Sverige genom studiet av de stora amerikanska poeterna: Walt Whitman, Carl Sandburg och Edgar Lee Masters, som alla skrev fri vers. Banbrytande blev nu Arnold Ljungdal, Erik Blomberg och Artur Lundkvist, som skapade en maskinålder i svensk poesi:

I

Vi älskar deras rastlösa liv
och bultande, oroliga hjärta.
Fabriksvisslans tjut
i den gråbleka gryningen
med ekot av brådsnkande steg
genom morgontidiga gränder,
trängseln på refugerna
och gatvimlets uppflammande hets

kvarten före nioslaget,
när allt är oro, laddad förväntan
och nerverna spänns
i en yttersta ansats
att möta timmarnas trumeld.

II

Här är vår plats. Här blev vårt hem:
arbetets värld där röken bolmar tung
ur mörka, stenkollsvärtade skorstenar —
där mödans folk
om morgonen samlas till sitt värv
på bygge, kontor, fabrik
och unga armar
trotsigt griper släggorna
att hamra ut
den nya dagen.

(Arnold Ljungdahl, Städerna)

Av annat kynne än dessa var Karin Boye och Harry Martinson samt — senare — Gunnar Ekelöf. De var mera djupborrande, mera själv- och tidsanalyserande, samtidigt också mera romantiker:

Vi fiskade upp atlantkabeln mellan Barbados och Tortuga
höllo upp lyktorna
och beslogo nytt kautschuk på såret i dess rygg
femton grader nordlig bredd, sexton grader västlig längd.
När vi satte örat till det gnagda stället
hörde vi hur det surrade i kabeln.
— Det är millionärerna i Montreal och St John som tala
om priset på kubasockret och sänkningen av
våra hyror, sade en av oss.

Vi stodo där länge och tänkte, i en krets av lyktor,
vi tåliga kabelfiskare,
så sänkte vi den lagade kabeln ned till
sin plats i havet.

(Harry Martinson, Kabelskepp)

Den modernistiska lyrikens genombrott är emellertid inte bara en förändring av den yttre formen, utan — och det är det väsentliga — en förändring av innehållet. Den äldre lyriken är ofta mera ytlig, episk och deklamatorisk. Den nya blev verktyg för en psykologisk djupborring. Utvecklingen hänger samman med hela samhällslivets omdaning, produktionsordningens förändring, storstädernas framväxt och idyllens försvinnande. Redan tidigare hade det inom poesin funnits en svärmodig och en glättig linje, nu blir det alltmer den svärmodiga linjen som kommer att överväga. De godmodiga, glada och humoristiska diktarna griper i fortsättningen till prosan, medan neurotikerna i poesin får uttryck för sin ångest. De moderna diktarna är nämligen i viss mån neurotiker, de är känsligare för livet och tidens olösliga problem. Alldeles påtagligt är detta ifråga om våra yngre poeter, för vilka de båda världskrigen bildar bakgrunden till ångestneuroserna:

Snart skall en årtid komma
Då grenar slår ut ur lyrornas horn.
Då skall stenarna blomma.
Då skall stenarna blomma,
Ögonen släckas i jorden
Och öppnas i tidlösheten,
Läpparna slutas i jorden
Och öppnas för ändlösa ekon.

Hälleberget skall föda
 Lågor ur glödande brunnar.
 Vattnet skall sjunga sitt silver
 I forsarnas klingande strupar.
 Snart skall en årstid komma
 Då mänskornas andedräkt lyser av eld.
 Då skall stenarna blomma.
 Då skall stenarna blomma.

(Gunnar Ekelöf, Silversång)

Därmed har man i själva verket nyckeln till den moderna lyriken: Den är inte avsedd som ett språkrör, utan som en självanalys. Det är ett träffande uttryck, när den unge diktaren Axel Liffner för någon tid sedan betecknade sin debutsamling "Opus 0,09" som en ersättning för det självmord han borde ha begått, om han varit konsekvent.

Det finns många människor som tror att 40-talisterna skriver obegriplig dikt för att de skall göra sig märkvärdiga. Ingenting är felaktigare än att tro så. De skriver inte dikt för att bli betraktade som vrickade — i varje fall inte de flesta av dem — utan för att hjälpa sig själva. De skriver för att avreagera hämningar och ångesttillstånd. Därför skriver de också utan att bry sig om den stora publiken, som inte kan förstå dem. De som befinner sig i samma neuros, samma ångesttillstånd kan emellertid begripa. Vilken intensiv bild av den söndersplittrade, ångestfyllda tiden är inte följande dikt av Karl Vennberg:

Om det fanns telefon i närheten
 skulle vi kunna ringa upp ett sjukhus
 och begära råd som ingen kunde ge
 eller vi skulle kunna tillkalla en läkare
 som ingenting kunde uträta.

Om vi hade tillgång till en bår
 skulle vi kunna forsla fram den sjuke till en väg
 där det kunde komma en bil
 om inte bensinen gick åt till bombplanen
 eller en bondkärria
 om inte böndernas hästar hade rekvirerats för kriget.
 En nödfallsbår av några rockar och ett par grenar
 eller en filt och ett par stänger
 skulle vi ha kunnat åstadkomma
 om någon av oss hade haft
 en rock eller en filt.

Om vi hade haft en bår
 och det hade tjänat något till med läkarvård
 skulle vi ha fattat den sjuke från den friska sidan
 om han hade haft någon frisk sida.
 Vi skulle ha bäddat under honom med gräs och kuddar
 och gett honom ett upphöjt läge.
 Eftersom han har skador i bakhuvudet, nacken och ryggen
 skulle vi ha lagt honom i sidläge
 och stoppat om honom med halm
 utan att trycka eller förörena såret.
 Eftersom han har skador på bröstet
 skulle vi ha placerat honom i halvsittande ställning
 med stöd för ryggen.
 Eftersom han har skador på buken
 skulle vi ha lagt honom på ryggen.
 Eftersom han har sår både på tvären och på längden
 skulle vi ha krökt hans ben i knä och höfter
 och låtit dem ligga utsträckta.

Vi skulle ha burit honom
 i otakt och ytterst varsamt som instruktionerna föreskriver
 med huvudet högst och med fötterna högst
 eftersom fallet fordrar bådadera.

Men nu finns det inte någon bår
 inte någon väg, inte någon bil, inte någon kärria,
 vi har inte tillgång till telefon
 till läkare eller till sjukhus,
 gasbindorna är slut
 och vi har inte någon övning i förbandsläggning.
 Dessutom är fallet
 redan i och för sig hopplöst,
 blodförlusten är för stor,
 såren för djupa,
 smärtorna för våldsamma.
 Och om vi trots allt ville hjälpa
 skulle kvastar av kulsprutekulor
 sopa oss undan,
 lite morfin åt den döende
 skulle vi nog annars ha kunnat kosta på oss.

Om liket skall vi emellertid slåss,
 om rätten att begrava
 den västerländska kulturens
 stympade lemmar.

Detta att den moderna lyriken är så obegriplig är för övrigt felaktigt. Den moderna poesin är inte obegriplig för andra än för dem, som är ovana vid poesi. Den är obegriplig på samma sätt som en kinesisk bok är obegriplig för den, som aldrig lärt sig kinesiska. Men det är naturligtvis inte kinesernas fel att deras språk är obegripligt för oss. Poeterna kan heller inte lastas för att den stora allmänheten är ovan att läsa poesi.

Den moderna skolundervisningen meddelar undervisning i konsten att förstå poesi fram till Karlfeldt. Den utveckling som poesin genomgått sedan dess är sålunda främmande för alla, som inte på egen hand bemödat sig om att följa med de diktsamlingar, som utkommit efteråt. Hela den förändring av diktens form och innehåll, som vi i det föregående berört, har kommit efteråt, och det är alltså inte alls egendomligt att man har svårt att förstå den moderna poesin. Men det är ingalunda diktarnas fel. Tvärtom skulle det ha varit ett stort fel om poesin ännu skulle ha stått och stampat på samma fläck som vid sekelskiftet.

Något som i hög grad förvirrar läsaren av modern poesi är att den surrealistiska tekniken används så ofta. Schematiskt framställt kan man säga att surrealismen använder sig av associationer som förrycker tankeförloppet. Surrealismen grundar sig som bekant på drömfenomen, där det ju är vanligt att händelseförloppet avviker från det normala och gör associationsbetingade språng. I den modernistiska poesin tillämpas mycket denna teknik, varigenom stora effekter kan uppnås. Man kan likna tekniken vid rimmet i den traditionella dikten, ehuru den surrealistiska tekniken har långt större möjligheter, men också kan bli svårgenomträngligare:

I detta mörkers mörker denna vita kropp
och hela min varelse så ljus, så glömd
som månens spegelsegel i ett sommarhav.

Som vågor vågors toppar, brutna utan skum,
brutna, sargade: på livets horn jag blödde.
Nu lyftes jag som våg, som blad, ett moln.

Långt borta, långt, ditt hägrande hjärta,
ett hopp inneslutet mellan tvenne viljor,
en vilja under tvenne skuggor: liv och död.

Död, detonation, mullrande mull: död och mull.
Där, i mitt hjärtas gröna kärnhus vilar allt
som evighetens kista, väntande sin räddning
som väntar slöjad väv av alla blindas natt.

Att vänta: dränkas i ett ljudlöst hav av drömmar,
som färdas till sitt hem ibland de döda,
ditt hem, där du blir luft för oss att andas,
ett hav vars vågor ingen märker där de spolar
den flyktigt fina sand, som täcker allt som glöms,
som täcker oss, o hägrande hjärta,
som täcker er, fast segern flämtar i er nöd.
Jag kämpar än er kamp som drömd och död.

(Erik Lindegren, Vid Shelleys hav)

Den moderna dikten är i många fall avsedd att ge impulser till stämningar. Den är därför ordknapp till formen. Man har då lättare att fatta dikten om den läses högt och om man gör små uppehåll mellan raderna, så att tankarna får tid att flaxa mellan de olika impulserna. Den som inte är van vid den modernistiska lyriken läser vanligen raderna i ett sammanhang, och effekten går då förbi.

Av det ovan sagda följer att den moderna poesin inte är omedelbart tillgänglig för alla. Liksom man inte får sinne för konst utan att flitigt besöka konstutställningar, så kan man heller inte förstå den moderna lyriken utan att ha läst mycket lyrik. Detta gäller inte bara den moderna lyriken på fri vers utan också den rimmade, som kan vara minst lika svårgenomtränglig.

För den som vill förstå modern lyrik är det nödvändigt att i någon mån läsa diktsamlingar regelbundet. I allmänhet utkommer c:a 50 diktsamlingar om året här i landet, och man måste nog ha läst åtminstone ett urval på ett tiotal för att något så när kunna följa med. För den förberedande orienteringen i den modernistiska lyriken är det enklast att läsa de antologier som finns, t. ex. Erik Asklund "Modern lyrik", Erik Blombergs "Svenska dikter" och, för den yngsta lyriken, Karl Vennbergs och Erik Lindegrens "40-talslyrik". Dessutom måste man för att få en allmän orientering läsa de stora poeterna, Edith Södergran, Karin Boye, Harry Martinson, Gunnar Ekelöf, Artur Lundkvist, Karl Vennberg och Erik Lindegren i fullständigare upplagor.

Den som en gång har gjort sig mödan att söka tränga in i den moderna lyriken skall snart upptäcka att det är en helt ny, skönhetsmättad värld som öppnar sig. Den kan inte beskrivas, den måste upplevas.

Erik Asklund

Stenen i grönan dal

(Forts. fr. sid. 17.)

vår tid har att tacka mig för det, att 'än står Stenen i Grönandal', ty jag lät resa upp honom samt till vittnesbörd för framtiden ristade jag på en sida in både mitt Namn och vapen samt årtalet 1742".

Tilas är som man hör ganska vanvördig mot stenen, och han är inte heller tyckmycken mot sin förtids skildrare. Inför akademien nedgjorde han dem i tur och ordning på följande sätt: "Gamle Olof Rudbeck är den förste som lemmat oss des Figur i Trädsnitt ibland de ritningar som åtfölja Atlantican, och hans ritning är sedan copierad uti Grefve Dalbergs Svecia & Hodierna, men tillika zirad, ofelbart efter Kopparflickarens phantasie, med en orimlig och illa passad prospect. Sedermera har en Jonas Bidenius Renhorn utgifvit en Differentiation i Uppsala... och där bifogat en ny ritning öfver samma sten..."

I Vetenskapsakademijens handlingar år 1763 förekommer en uppsats om gränsförhållandena mellan Jämtland och Norge, där N. Marelius i förbigående fäller en tvärsäker dom över Stenen i Grönan dal, "som oförskyllt kommit i värde och blifvit berömd". Senare hade bibliotekarien Harald Wieselgren en bister uppgörelse med den celebra stenen i Ymer år 1889, varjämte en del andra lärda män mer eller mindre säkert frändömt den dess betydelse.

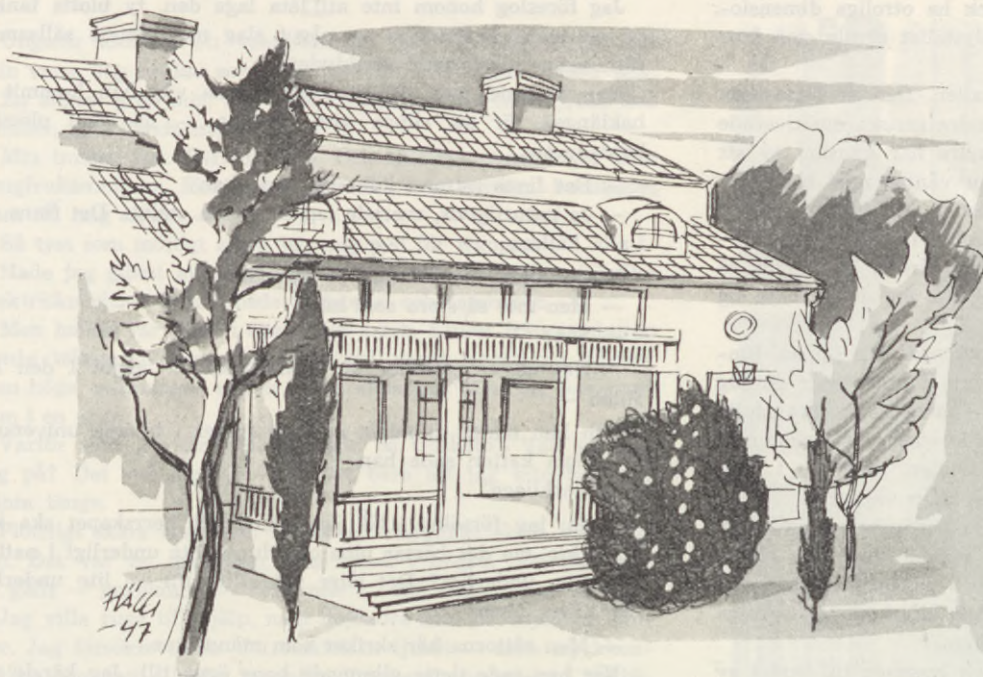
Men stenens betydelse för vår sägenvärd och vår folkliga diktning har ingen velat bestrida. Vi få inte glömma att här mellan fjällen gick en urgammal "väg" mellan två folk; den var bara en stenig, smal ridstig över fjällen och en spångad led över de stora myrarna, men den ledde till den "gröna dalen", som gav lä för den pinande fjällstormen och var en någorlunda bekväm rast- och viloplats.

Alla, som drogo förbi Gröna dalen, rastade och sökte sig till den legendomspunna stenen.

Och de resandes berättelser spredos vida över land och rike. Från släktled till släktled berättades om den märkliga spådomsstenen uppe i Jämtlandsfjällen. Jespers sång sjöngs, som det heter i krönikan, "av Swea och Giöths inbyggare ännu i thenna dag". Traditionen har en stor makt över sinnena — större förr än nu. Ja, denna folktradition var så stark, berättar länsantikvarien d:r Eric Festin, "att man ännu i dag kan få möta en och annan reminiscens av densamma".

Också för våra tiders turister har Stenen i Grönan dal varit en lockelse. Och detta med rätta. Ty det är inte alla dagar man mitt uppe i fjället påträffar en sten, som är så omgiven av sägen och saga, som är så full av märken och teckningar, namn och data, som varit föremål för så många gissningar och debatter som — Stenen i Grönan dal...

Prof. J. Jansson - Jansson

Mannen som var en silhuett

AGARNA INNAN min vän reste utrikes sade han plötsligt:

— Skulle du inte vilja bo på Svängården i sommar?

Frågan kom fullständigt överraskande. Jag kunde inte finna någonting att svara.

— På Svängården, stammade jag. På Svängården —

— Javisst, på Svängården. Så vet jag att huset är i goda händer. Och du slipper kasta bort en massa pengar på ditt sommarnöje.

Egentligen ämnade jag också resa utrikes. Men inte förrän framåt höstsidan. Och vid närmare eftertanke var ju detta ett förtjusande förslag.

Tänk, att få bo en hel sommar alldeles gratis på den magnifika Svängården — en väldig, vittrappad herrgårdsbyggnad, lagom väl skyddad av granar, furor och björkar på toppen av ett berg vid en av de vackraste fjärdarna i hela skärgården! Tänk, att varje morgon kunna hoppa på huvudet i ett friskt, genomskinligt klart och ganska salt vatten — från egen brygga med båt — och badhus och fisksump och vita vilsoffor och andra agremanger! Tänk, att få gå omkring och plocka rosor och sticka sparris i den utsökta trädgården — och springa som en vilde i skogen med en trasa om höfterna och ett par vita skor på fötterna! Tänk, att hela förmiddagarna, helleniskt naken, få ligga och sola sig på Svängårdens altaner! Tänk, att i detta hus och med denna omgivning ha en lång, ostörd vilo- och arbetsommar framför sig! Att tillsammans med sina närmaste, men fjärran från allt ovidkommande under tre långa månader få njuta livet i en underbar natur!

Just då kom Eftertanken smygande. Den knackade mig med ett smalt, kallt pekfinger på pannan och viskade:

— Svängården är ett jättehus. Det passar utmärkt för din vän, som omger sig med ett hov av vänner, beundrare, snyltgäster och tjänare. Men du, som bara är en vanlig, enkel människa, och som till på köpet måste förtjäna dina pengar — du kommer att drunkna där. Det är för stort. Du tappar bort din själ i det. För att nu inte tala om din kropp —

— Hur många rum finns det på Svängården? frågade jag halvt frånvarande — liksom mest för att ha något att fråga.

Och tillade:

— Jag har verkligen aldrig tänkt på den saken.

— Sjutton, svarade min vän torrt.

— Sjutton!

— Ja, sjutton. Men om du vill, kan jag låta inreda ytterligare tre på vinden.

— Bevare mig väl! Jag står just och tänker på att Svängården är alltför väldig för våra enkla vanor!

— Använd så många rum ni behöver. De andra stänger vi helt enkelt av. För resten — alltför väldig! vad menar du egentligen med det? Lider du av något mindervärdeskomplex?

— Nej, men inte av storhetsvansinne heller. Förlåt! Jag menar bara det att om jag skulle kunna bo på det sättet i vardagslag — och hela året runt — då måste jag lägga mig till med storhetsvansinne. För dig ställer sig ju saken helt annorlunda. Du är född med en massa salonger kring vaggan —

Min vän blåste ut ett rökmoln.

— Prata inte dumheter! sade han lidelsefritt. Den femte reser vi. Den sjätte flyttar ni in!

II.

Den femte reste min vän. Den sjätte flyttade vi in.

Jag stod på trappan och såg hur den tomma flakvagnen, som nyss varit ett flyttlass, långsamt rullade bort mellan träden och försvann.

Gårdsplanen framför huvudingången är inte stor. I halvcirkel rycker skogen fram mot huset, och just här växer den nästan urskogsvild. Björkar, granar, aspar, furor och ekar stå mörkt hopgyttrade, liksom insprängda i varandra. Det ser en smula dystert ut. Kontrasten mot det vita huset, den öppna, färgrika trädgården och den blåa fjärden bakom blir för stark.

Allt är väldigt på Svängården, i synnerhet fönstren. Min vän älskar sol och ljus, och vid en ombyggnad för några år sen lät han följaktligen slå så stora hål i ytterväggarna att den gamla herrgårdsbyggnaden nu närmast ger intryck av funktionalism.

Tamburen har visserligen fått normala mått, men klädkrokarna sitta så högt uppe att även en ganska lång person måste kliva upp på en särskild liten flyttbar trappa för att kunna nå dem. Det ser ut som vore det meningen att jättekädder skulle

hänga där. Galoschhyllans kubiska fack ha otroliga dimensioner — skonummer 60? — och i paraplystället skulle små åror kunna stå.

Från tamburen kommer man in i hallen. Den är fantastiskt stor — med en mängd burspråk och andra ganska omotiverade ut- och tillbyggnader, så att man mindre har känslan av att befinna sig i ett rum än i en medelstor våning med borttagna skiljeväggar. En hög, bred glasörr leder ut till en mycket rymlig altan åt sjösidan — blygsamt kallad frukostverandan — och de tre monumental fönstren åt trädgården ha dragits så djupt ner i sina nischer att det verkar som om de sträckte sig från golv till tak.

Hela rummet är smyckat med älgmotiv. På den öppna, limfärgade spisen mellan ett par inbjudande fåtöljer står en älg av brons, knappast större än en liten hare. Några praktfulla horn — bland dem en tiotaggare — pryda väggarna. Armaturen är sammansatt av idel älgar och älg huvuden, hamrade i järn. Till yttermera visso hänger det älgtaflor längs väggarna.

Men på hela Svängården, som snarare borde heta Älggården, finns det inte så mycket som fjädern av en svan! För resten simma ju svanor ogärna i saltvatten, och på ägorna letar man förgäves efter dammar eller sjö. Man kan alltså med skäl fråga sig varifrån namnet Svängården härstammar.

Detta tänkte jag, och jag stod just och lyssnade till ljudet av steg och röster från sovrummen i övre våningen, där uppackningen redan var i full gång, då jag plötsligt hörde buller i tamburen.

När jag vände mig om upptäckte jag att det stod en man där ute. En lång, bred, kraftig, men samtidigt på något egendomligt vis platt karl. Han såg ut att nyss — med livet i behåll — ha sluppit ur en mangel. Armarna hängde slaka längs sidorna med utbredda händer. Näsan hade fått en törn, och för övrigt verkade hela huvudet tillstukat.

Rött skägg växte liksom i kaskader ur kinder och haka, stod rätt upp på huvudet och spretade ut i nacken. Men när mannen plötsligt skrattade så att huden stramades, såg jag — närmast till min förvåning — att han också hade ett ansikte under skägget.

Han gjorde en kort, knyckig bugning och sade med beslöjad röst:

— Jo, jag är rättarn här på gården —

Javisst det fanns ju också en rättare på Svängården! Min vän hade flera gånger — ehuru i största förbigående — talat om honom. Men att han skulle se så egendomligt ut — det hade jag verkligen aldrig föreställt mig.

Han stod där och tuggade på något, medan blicken ur de små grå, plirande ögonen irrade runt i rummet. Och jag fann mer än ett tillfälle att konstatera hur fantastiskt platt han var. I profil skulle han väl närmast ha påmint om en silhuett, sedd från sidan. Men genom att ständigt låta kroppen följa mina rörelser hindrade han mig skickligt från att göra denna jämförelse.

Pausen efter presentationen började bli odrägligt lång, och för att så hastigt som möjligt bli av med denna konstifika figur, som inte precis tjustade mig, frågade jag:

— Varmed kan jag stå till tjänst?

Svaret kom blixtnabbt:

— Nej, det är tvärtom jag som står till herrskapets förfogande!

— Tack, det var mycket vänligt.

— Jag menar, tillade mannen förklarande, att om det behövs någon hjälp med uppackningen — eller om möblerna ska flyttas — så säg bara till!

— Tack, det är snart färdigt —

— Ja, för annars bor jag alldeles bredvid.

Jag nickade.

— I det röda huset till höger — inte sant?

Plötsligt skrattade han, fullkomligt omotiverat.

— Ja, sade han långsamt. I det röda huset — strax till höger. Det finns telefon också. Men det går inte att ringa. Det är fel på apparaten.

Jag föreslog honom inte att låta laga den, ty blotta tanken på att stå i förbindelse av något slag med denne sällsamme rättare var mig ytterst motbjudande.

Han ämnade just avlägsna sig samma väg han kommit — baklänges, för att slippa visa profilen — när han plötsligt hejdade sig.

— Det finns råttor i källaren, sade han.

— Ja naturligtvis, svarade jag en smula otåligt. Det finns det i alla källare.

Han skakade medlidsamt på huvudet:

— Men inte så stora som här!

— Såå?

— Nej då — råttorna på Svängården är något i den här stilen —

Och han mätte ut minst en halv meter i tomma universum.

— Som katter, sade han.

— Verkligen?

— Ja, jag försäkrar! Så jag menar att herrskapet ska inte bli rädda, om det börjar pipa och dunsas lite underligt i natt —

— Lite underligt? Det låter väl alltid lite — lite underligt, när råttor piper!

— Men råttorna här skriker som människor —

När han sade detta glimmade hans ögon till. Jag kände mig ytterst obehagligt berörd, men log ironiskt:

— Som människor?

Genast föll han undan:

— Ja — hm — vill säga: det låter som människor. Men i verkligheten är det ju bara råttor — små söta råttor — stora som så. Den halva metern kröp ihop och blev en decimeter.

— Det är mycket vackert här på Svängården, sade jag demonstrativt. Ett förtjusande ställe! Jag kommer att trivas utmärkt här!

Med ett högst tvetydigt tonfall svarade han:

— Jaså. Jaha. Jaa — vi får ju hoppas det!

Han gick baklänges mot dörren, stack händerna på ryggen, tog tag i handtaget och blev stående så, beredd att störta ut.

— Så var det en sak till, sade han nästan likgiltigt. Det är något vitt där inne i hallen om nätterna. Ingen skepnad. Bara som ett sken. Och för resten kan man inte se det alla nätter —

I detta ögonblick brast mitt tålmod. Jag störtade fram mot mannen för att kasta ut honom genom dörren, som han stod och höll så säkert i.

Men det var en överloppsgärning. I ett djärvt språng — det såg ut som om han föll baklänges med uppåtsträckta armar — var han borta. Dörren slog med en skräll igen efter honom.

Jag ryckte häftigt upp den och sprang ut på trappan — alldeles lagom för att se honom försvinna mellan träden. Han småsprang med ryckiga rörelser — lång, bred, platt. Mest av allt kom han mig att tänka på ett utskuret, levande stycke målad papp med påklistrade, röda hårtotter.

Solen dalade. Skogen stod där, hedniskt vild som på en stiliserad tavla, och det såg ut som om den i vid halvcirkel ryckte allt närmare mot huset. En liten asp, förtryckt av två väldiga, svarta granar, darrade plötsligt till som om en osynlig hand i myllan skakat dess rötter.

Nu öppnades ett fönster i andra våningen, och min hustru stack ut huvudet:

— Talade du med någon?

— Ja, det var rättaren, sade jag. Han erbjöd sina tjänster — Men vad jag tänkte om denne rättare behöll jag för mig själv:

— Av allt att döma var han inte riktigt klok.

Gäspande — för att synas oberörd — gick jag upp för trappan och låste — liksom i ren distraktion — ytterdörrarna med dubbla slag.

Oproportionerligt stora fönster, tänkte jag. Och inga rullgardiner. I skydd av mörkret kan vem som helst — till exempel någon som kommer smygande ur skogen — stå ute på gårdsplanen och iakttaga allt som försiggår i hallen —

III.

Ungefär klockan ett vaknade jag. Det var fullkomligt mot min vana. Jag brukar sova utan avbrott tills någon väcker mig.

En ångest grep mig. Jag kände att jag genast måste rusa ned i hallen. Det hände något där.

Min hustru sov. Barnen sovo. Och ljudliga snarkningar från jungfrukammaren förkunnade att det här nattliga budskapet kom till mig allena —

Så tyst som möjligt smög jag mig ned för trappan.

Hade jag glömt att släcka innan jag gick och lade mig? Det elektriska sjuaset brann både i trappan och tamburen —

Men hallen var nästan onaturligt mörk. Ljuset från tamburen borde tränga in genom den på vid gavel uppslagna dörren. Den höga, vitlimmade spisen borde självlysa. Men där var svart som i en grift.

Varför stod jag där och lyssnade på tröskeln? Vad väntade jag på? Det vet jag inte. Jag vet bara att jag inte behövde vänta länge.

Plötsligt skars tystnaden itu av ett ohyggligt skrik från hallen. Det var en människa, som skrek i högsta nöd där inne — gällt — gurglande — rosslande — allt svagare och svagare.

Jag ville rusa till hjälp, men hejdades som av osynliga händer. Jag försökte tända det elektriska ljuset — men tryckkontakten, som satt alldeles innanför dörrposten, hade gått i baklås.

I detta ögonblick bultade det hårt på ytterdörren. Jag sprang dit och låste upp.

— Vem är det? skrek jag.

— Rättarn! svarade en röst.

Den lät så egendomligt svag.

Med ens — liksom för en häftig vindstöt — flög dörren upp. Ljuset från tamburen silade ut på stentrappan. Där fanns inte en människa.

En löjlig liten månskära belyste gårdsplanen, som tycktes krympa för den mörka, anryckande skogen. Det susade i träden.

Frysande stängde jag dörren. Jag kände mig plötsligt så förfärligt trött.

Jag vet inte hur jag kom med förståndet i behåll från dessa händelser. Jag vet inte hur jag kom i säng och slutligen somnade. Jag vet bara, att när jag på väg upp för trappan kastade en blick in i hallen — då såg jag att nu var det inte längre mörkt där inne.

Från en stark, osynlig ljuskälla spreds ett flimrande, kalkvitt ljus som klart belyste det väldiga rummet och kastade in fantastiska skuggbilder i alla dess meningslösa vinklar, utbyggen och vrår.

Och i en sista glimt av medvetande mindes jag vad rättarn hade sagt:

— Ingen skepnad. Bara som ett sken —

Det var min första natt på Svängården.

IV.

Så snart jag kommit i kläderna på morgonen skyndade jag ned till rättarns röda hus.

Det finns verkligen gränser för vad en sådan herre — även om han råkar vara rättare på Svängården — kan tillåta sig! Först det underliga presentationsbesöket i går kväll med allehanda mystiska antydningar, som tyvärr inte bara visade sig vara fantasier. Och så den nattliga visiten med bultningar på ytterdörren och plötsligt försvinnande när jag villigt låste upp. Det hela tycktes mig helt enkelt oerhört. Vad jag fordrade var en förklaring.

På farstubron stod en liten jovialisk, flintskallig, nästan klotrund karl med händerna i byxfickorna.

— Jag söker rättarn, sade jag.

Mannen nickade.

— Det är jag det.

— Förlåt, jag menar rättarn på Svängården —

Han nickade och nickade.

— Rättarn på Svängården, upprepade han, en nyans otåligt.

Ja, ja. Det är jag det!

På farstubron stod en liten jovialisk, flintskallig, nästan klotrund karl med händerna i byxfickorna.

Solen gassade. Det var en ovanligt varm och vacker morgon. Men i detta ögonblick kände jag hur det lopp iskallt längs ryggraden.

— Jag drömmer, tänkte jag.

Men jag drömde inte. En fluga satte sig på min panna. Två vita fjärilar jagade varandra. På farstubron stod den lille runde mannen — förbryllad, skinande av svett och välvilja. Någonstans långt borta råmade en ko. En blommande hägg utsände balsamiska doftmoln. I det öppna köksfönstret tickade en väckarklocka. Allt detta förnam jag med verklighetens klarvakna, nästan smärtsamma tydlighet. Jag drömde inte — gjorde ännu ett försök:

— Ni är kanske den nye rättaren på Svängården? Jag menar: ni har kommit hit i dag?

Mannens mun rundades i oerhörd förvåning.

— I dag! utbrast han. I dag! Ånej, jag är gammal i gården, ska jag tala om för herrn! För tolv år sen blev jag rättare på Svängården!

För mitt inre öga såg jag en lång, bred, kraftig, men märkvärdigt tillplattad karl med rött, tovtigt skägg och hår. Och jag hörde en dov röst som sade:

— Jo, jag är rättarn här på gården —

Vad skulle jag svara? Jag kunde inte finna någonting att svara. Jag förklarade att jag var den nye somrgästen på

Historiens ryktbaraste . . .

(Forts. fr. sid. 8)

trädde senaten för att döma dem. Den romerska senaten kunde nämligen även konstituera sig som domstol, när det gällde anklagelser för utplundring av provinser eller för högförräderi, d. v. s. anslag mot vad som kallades "statens säkerhet". På sammanträdet uppträdde Cicero som åklagare och uppmanade senatorerna att en för en uttala sig och avge sitt votum om det straff som de anklagade hade att lida. Alla senatorerna, utom Caesar, talade och röstade för "det strängaste straffet", varmed menades döden. Caesar hade en svår ställning. Å ena sidan var han starkt misstänkt för att i hemlighet ha understött Catilina — misstankar, som med all säkerhet var fullständigt obefogade! — å andra sidan var han motståndare till dödsstraffet. I ett glänsande tal, som historikern Sallustius har bevarat åt oss, fördömde han sammansvärjningen, men bestred senatens rätt att döma romerska medborgare till döden. Han röstade för de sammansvurnas dömmande till livstids fängelse i de större städerna utanför Rom och indragning av deras egendom.

Caesar, ledaren för Folkpartiet i Rom, talade för döva öron. Cicero själv tog ordet och besvor senaten att icke visa barmhärtighet mot "mördarna in spe". Med alla röster mot Caesars beslöt den uppskrämda senaten att alla de anklagade skulle undergå "det strängaste straffet".

Deras öde gick genast i fullbord. I en stinkande fängelsehåla vid Sacra Via — den heliga gatan! — överlämnades de till bödeln, som strypte dem. Cicero övervakade själv avrättningen. När han kom ut ur fängelset, vände han sig till den larmande folkhopan och förkunnade, med en vacker omskrivning:

— De ha levat!

Svangården och tillade att det alldeles nyss uppstått någon mankemang med pumpen.

Han följde genast med. Beskäftigt gestikulerande, mera rullade än gick han vid min sida, och fast han tycktes vara den personifierade vänligheten och hjälpsamheten hade jag hela tiden en känsla av att han inte ansåg mig fullt tillräckelig.

När allt kom omkring fanns det kanske inte någon pump på Svängården.

V.

Vi tillbragte en härlig sommar där. Men dock — när min vän i början av september återvände från utlandet — kände åtminstone jag det som en lättnad att få flytta därifrån.

Så snart jag kom mellan fyra ögon med honom skildrade jag den första nattens upplevelser utan överdrift åt någotdera hållet.

När jag slutat nickade han allvarligt.

— Du är inte ensam om att ha sett och hört det, sade han. Alltsammans förefaller ju mer än märkvärdigt, och i själva verket är det också det. Många ha brytt sina hjärnor med att söka åstadkomma en naturlig förklaring av dessa fenomen, men utan att lyckas. Det enda man bestämt vet är att en av Svängårdens tidigaste ägare för snart etthundrafemtio år sen mördades i nuvarande hallen på nedre botten av en okänd man,

Folkhopan hyllade Cicero, fäderneslandets räddare, och följde honom hem med facklor . . .

*

Det återstår endast att med några korta ord skildra dramats epilog. Catilina hade — utan att hindras! — begett sig direkt till Etrurien, där hans militärexpert Manlius lyckats dra ihop en här av upproriska soldater på omkring 20,000 man. Men senaten och Cicero hade heller icke varit överksamma. De hade föresatt sig att krossa Catilina och hans uppror. De hade lämnat uppdraget åt en gammal tränad härförare, Petrejus. Denne tågade mot Catilina med 30,000 man. Det var gamla krigsvana soldater, under det att upprorshären endast räknade några tusen verkliga soldater, resten var missnöjda etrusiska bönder och förrymda slavar, alla dåligt beväpnade. Det var ju rena vansinnet av Catilina att med denna sammanrafsade hop bjuda drabbning åt Petrejus' här. Men han hade inget val. Han var kringränd och avskuren åt alla håll. De båda härrarna möttes på en plats som hette Faesule. Före slaget höll Catilina ett tal till sina trupper. Det slöt sålunda: Soldater, skulle krigslyckan svika Eder, så fallen icke utan att hämnas! Och låten Eder icke tagas till fånga för att nedslaktas som boskap, utan kämpen som män, och låten fiendens seger bli smärtsam!

Det blev en lång och blodig affär. Upprorshären besegrades efter ett tappert och förtvivlat motstånd. Ingen av Catilinas soldater flydde. De blev alla nedhuggna, men även Petrejus' här led svåra förluster. Catilina själv föll, kämpande in i det sista. När man hittade honom efter slagets slut, andades han ännu. Petrejus lät avskära hans huvud och sända det till Rom.

Sådan var seden på den tiden! Ett tiotal år därefter kom Ciceros eget avskurna huvud på samma sätt till Rom. Men det är en annan historia! Det råder dock ingen tvekan om, att av dessa tvenne huvuden var Ciceros det bästa!

som kommit smygande ur skogen. Allt som tilldrog sig den natten går igen — med oberäknliga mellanrum — den dag i dag är. Mördaren infångades levande och dog på stupstocken utan att ha uppgett vare sig sitt namn eller motivet till brottet. Han var för resten i mer än ett avseende en underlig figur. Han såg —

— Tillplattad ut på något sätt, sade jag. Han var lång och bred och kraftig, men i profil påminde han om en målad pappfigur. Han hade rävrött hår, som stod som fontäner ur ansiktet. I nacken spretade det ut som hönsfjädrar. När han gick eller snarare småsprang ryckte det i kroppen på honom, och —

Min vän reste sig. Han stirrade skräckslagen på mig som om han sett i syne.

— Hur vet du det? stammade han.

— Hur jag vet det, svarade jag med ett något ansträngt leende. På intuitiv väg naturligtvis! Käre vän — jag är väl inte författare alldeles för ro skull heller!

Ove Erikson

Gammellappens julminne

Verklighetsskildring av EDVIN NORDH

SJUL-ARON, den gamle lappen, hade levt sitt fattiga liv i det stora ödebygdsländet i norr. Sin utkomst hade han fått genom jakt och fiske, och ibland hade han sysslat med något skogsarbete. Vid sin lilla stuga i en dalsänka mellan Storfjället och Arvfjället hade han ett par åker-tegar, som i goda år gav honom en knappt tillmätt skörd av potatis och korn. Eljest var det de vidsträckta myrmarkerna som gav honom foder åt ett par kor och några getter. Nu var Sjul-Aron gammal och hans hustru Märilt likaså. Av deras barn hade en del bosatt sig vid sågverket nere vid kusten, en del hade som nybyggare blivit ödebygden — det stora avsideslandet — trogen. Sjul-Aron hade klarat sig ensam år från år, men en sommar började Sjul-Arons hälsa vackla. Han blev matt och blek och orkade inte arbeta som förr. Ingenstans hade han ont, men det var som om all kraft var borta. På sensommaren kom en av sönerna hem och ordnade om, att Sjul-Aron kom till sjukstugan på kyrkplatsen. Doktorn undersökte Sjul-Aron och sade:

— Här finns inga organiska fel.

Men Sjul-Aron fick ändå stanna på sjukstugan på kyrkplatsen ett par veckor för observation och vila. Det blev dock ingen förbättring, och så sändes han till det stora lasarettet i kuststaden. Men inte heller där fick han stanna. En dag kom lasarettets överläkare till Sjul-Aron och sade:

— Jaha, Sjul-Aron, nu blir det att göra en resa till Stockholm. Vi kan inte hjälpa er här. Ni har en blodsjukdom, som kräver specialbehandling, och den kan ni endast få vid Serafimerlasarettet

Sjul-Aron gapade av förvåning.

— Int' har jag råd att resa till Stockholm, jag, som bara är fattiglapp å int' ha nå' re'na att sälj. Det kostar mycket, mycket pengar, svarade Sjul-Aron avvärjande.

— Ni skall resa, sade doktorn, det kostar ingenting. Ni får fri resa och fri vård därnere.

Och så kom det sig att Sjul-Aron steg av tåget vid Centralstationen i Stockholm och hjälptes av den medföljande sköterskan till det stora Serafimerlasarettet. Aldrig tidigare hade

Sjul-Aron blivit föremål för så mycket intresse. Professorer och läkare tittade på honom, resonerade och undersökte. Man tog blodprov, skrev ut medicin och gav injektioner. Sjul-Aron fann sig villigt i allt detta och började så småningom känna sig starkare. En dag fördes han in i en sal, där det fanns många unga män och en och annan kvinna, alla klädda i vita rockar. De satt i skolbänkar, och i katedern stod professorn och talade.

Sjul-Aron förstod inte mycket av det som sades, men han fattade snart, att professorn talade om hans sjukdom. De unga kandidaterna omringade hans säng, nöp honom försiktigt i skinnet, tittade på hans vitögon, läste papperen var låg på hans säng och gjorde anteckningar. Allt detta var intressant, tyckte Sjul-Aron, alla voro ju också så glada, och vänliga.

En dag fick Sjul-Aron stiga upp och ta på sig de randiga sjukhuskläderna, och så började han tassa omkring i salen och korridoren. Långa tag stod han vid fönstret med utsikt över staden och såg ner på gatan, spårvagnar, bilar, hästskjutsar, cyklister, och fotgängare rörde sig i ett enda virrvarr. Det började gå runt i huvudet för Sjul-Aron. Aldrig förr hade han sett så mycket folk och så många bilar. Han kände sig riktigt glad över att han inte behövde vara med därnere, ty där kunde man bli överkörd vilket ögonblick som helst. Över de många hustaken såg han flera kyrkspiror, och helt nära hade han stadshusets torn, där den stora klockan fanns, som väckte honom varje natt, när den slog timplagen och spelade den entoniga Sankt-Örjans-låten. Översköterskan — en liten glad stockholmska — hade berättat detta och en hel del annat om Stockholm för honom.

En eftermiddagsrond sade avdelningsläkaren till Sjul-Aron:

— Det här var raskt marscherat. Blodprocenten har stigit kraftigt den sista veckan. Knallar det uppåt i den här takten får ni nog resa hem till jul.

Sjul-Aron svarade ingenting på detta.

Men på kvällen hade han svårt att somna. Han skulle få komma hem till jul — hem till avsideslandet, sin kära hembygd. Strax när doktorn, sade honom det, blev han inte glad. Han visste knappt om han ville komma hem till den låga, nedrökta stugan vid fjällfoten, där allting var så grått. Här var allt så

SCHACKSPALTEN

Red. av E. Lundin

rent och fint. Det skulle bli slut med att ligga mellan vita lakan, bli uppassad och få god mat. Nej, han ville inte resa hem.

Så låg han där och tänkte på hemmet vid Storfjället och på Märit. Märit — det var inte utan att han fick ont i samvetet, när han tänkte på henne. Hon fick vara ensam nu att draga hem ved och sköta ladugården, medan han låg i Stockholm och hade det gott som en prins. Och nu var det snö därhemma, det var ju ett gott stycke in i december. Kanske var det fin spårnö och lämpligt att lägga ut ripsnaror. Sjul-Aron låg och kände sig frisk och stark och började längta hem. Märit behövde hjälp och hon hade varit ensam länge nog. Inte kunde hon sköta allt ensam. Nej, han måste hem. De vita vidderna lockade, och tanken gjorde hundramilafärden hem till den lilla stugan vid Storfjället, medan han hörde hur patienten i sängen intill sov med jämna andetag.

*

Sjul-Aron står på gårdsplanen hemma vid Storfjället och väger skidstaven i handen. De lappskoklädda fötterna för han sakta men fast in i skidöglorna och så bär det i väg. Nere vid en bäck bland vide och småbjörk har han sina ripsnaror. Hur många skulle han få med sig hem i dag? När han närmar sig bäcken grips han av onda aningar. Här har en annan varit före honom och vittjat, och det en som inte är lätt att komma till tals med. Rävspåren se färska ut och Sjul-Aron ökar farten. De första snarorna äro tomma, men i en annan har en ripa trasslat in sig och ligger död på snön. Men vad nu då? Där är ju räven! Han löper som ett brunt streck över den vita snön. Sjul-Aron hojtar och svänger med skidstaven, men räven är inte rädd. Han rusar fram och hugger tänderna i ripan ett par meter framför Sjul-Arons skidspetsar. Det är den märkvärdigaste räv Sjul-Aron sett. Han är inte rädd, utan springer bara några meter och sätter sig sedan på bakbenen och tittar försmäddligt på Sjul-Aron.

— Nej, men nu ska du allt få! väser Sjul-Aron och kastar med hela sin styrka skidstaven efter räven. Denne hoppar åt sidan lunskar framåt ett par steg och stannar ånyo. Nu börjar en lustig jakt. Sjul-Aron kastar och räven hoppar undan. Över den tillfrusna bäcken och upp för en kal ås går den ryckiga färden. En underlig räv som inte springer sin väg med bytet. Han tycktes bara vilja retas med Sjul-Aron. Men det skall han få sota för, tänkte Sjul-Aron och kastar sin skidstav allt ursinnigare.

Men rätt vad det är stannar han och glömmer alldeles bort räven. Aldrig någonsin förut hade han varit så nära solen. Och så gick den opp rakt i väster, det hade han heller aldrig förr varit med om. Sjul-Aron står blickstill och bara ser. Nej, han gör något också, det är sång — klar och vacker sång — mitt i den vita ödemarken. Och nu ser Sjul-Aron — det är inte solen — det är en vitklädd gestalt som bär på sitt huvud en krona av klara brinnande ljus. Hon följes av tre andra vitklädda gestalter med ljus i händerna och gnistrande rimfrostdiadem kring pannan. De komma närmare och närmare — sakta och högtidligt skrida de fram. Skidstaven faller ur Sjul-Arons hand, utan

JULPRISTÄVLING.

Åter är tiden inne för en julpristävling av gammalt välkänt märke. I någon olikhet med föregående tävlingar låter vi denna gång den stolta vita löparen spela huvudrollen. Den som inte visste att löparen kan vara en särdeles stark figur, kommer på andra tankar — när han löst de följande uppgifterna!

Det gäller att på egen hand klara ut, om vit eller svart vinner eller om ett remiresultat är det riktiga. Det jämförelsevis ringa pjäsmaterialet i ställningarna underlättar analyserandet.

Svaren märkta "Schack" sändas till Status senast den 15 januari 1948.

Följande priser utdelas: Första pris kr. 25:—, andra pris kr. 15:—, tredje pris kr. 10:—. Fjärde—femte pris schacklitteratur. Den först öppnade rätta lösningen erhåller första o. s. v.

att han märker det. En doft av renhet och värme slår honom till mötes. Och nu förstår Sjul-Aron — det är änglar. Han är i himlen. Genombävd av en överväldigande lycksalighetskänsla faller han på knä.

*

Men Sjul-Aron föll inte på knä. Han satte sig i stället upp i sängen, och där sitter han nu med gapande mun och vidöppna ögon och stirrar spant genom den öppna dörren ut i korridoren. Där ser han den vitklädda gestalten med ljuskronan på huvudet, och där är hennes tre sjungande tärnor med ljus och rimfrostdiadem. Sakta skrida de fram och komma närmare dörren. Så stanna de i dörröppningen och Sjul-Aron hör sången. Orden får han inte sammanhang i — vem kan förresten förstå himlasång? Sjul-Aron sitter med andaktfullt knäppta händer. Forsiktigt drar han till sig ena benet under filten för att sitta bättre.

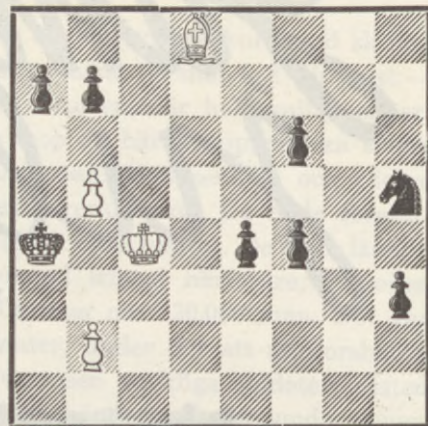
Så var det då ingen dröm. Det var en ren verklighet. Han var i himlen. Hur Sjul-Aron hade kommit dit, förstår han inte, men han är inte alls förvånad över att den ljusprydda ängeln som bär över-sköterskans drag och att se övriga änglarna äro lika systrarna som passa upp honom om dagarna. Var skulle syster Elsa och hennes biträden vara om inte i himlen, när han, gamle Sjul-Aron, fattig-lappen, var där?

Sången tystnar och ljusängeln går direkt fram till Sjul-Arons säng, böjer sig ner och håller fram en dukad kaffebricka, och säger med mjuk röst:

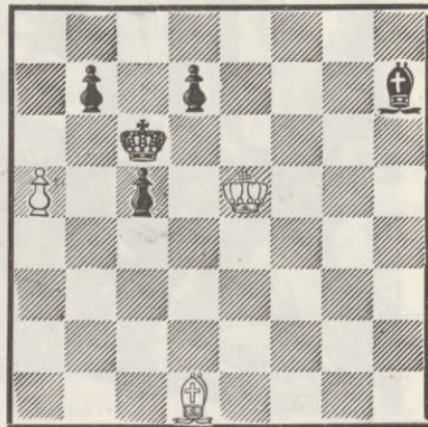
— Var så god, Sjul-Aron!

Sjul-Aron möter för en sekund ängeln blick, där de fladdrande ljuslågorna avspeglar sig. Doften av renhet och värme strömmar ännu starkare mot honom. Det är en obeskrivlig blandning av dofter från den bländvita dräkten, det brinnande ljuset, det ångande kaffet, de färska bullarna och tulpanerna på brickan, något fullkomligt nytt för den enkle ödebygdsmannen, som aldrig förr hade varit med om sådant i sitt stora avsidesland.

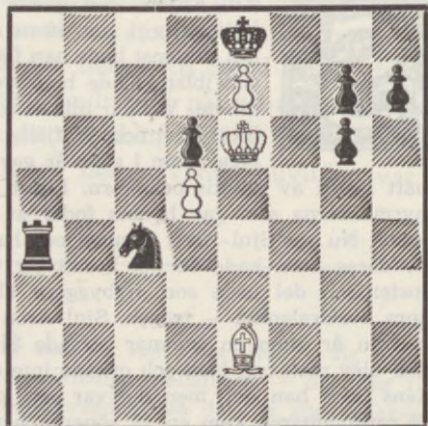
(Forts. å sid. 34.)

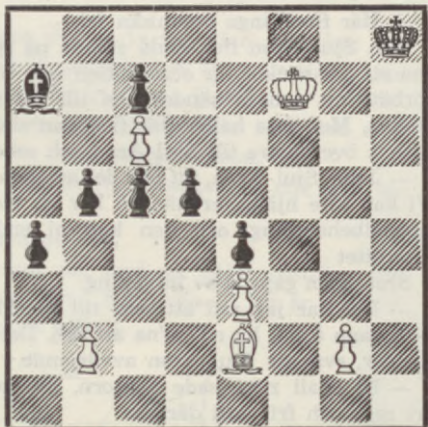
Lätt arbete — fem drag!

Fyra drag räcker!

Ett par drag — tack!

Schackspaltens läsare och lösare tillönskas
EN GOD JUL!

Vår julpristävlan:

SMITTSKRÄCK OVÄRDIG VÅR TID

Bygg ord i rutan,

100 poäng maximum!

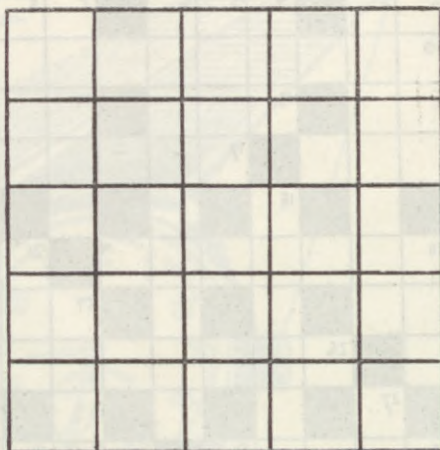
Svenska ord — men inga egennamn!

Här ha vi Status julpristävling. Det gäller att med utnyttjande av samtliga bokstäver i ovanstående sats — Smittoskräck ovärdig vår tid — bygga ord och placera in dem i rutans 5x5 fält.

För varje ord om 5 bokstäver får man 10 poäng, ord om 4 bokstäver ger 5 poäng, ord om 3 bokstäver 2 poäng och ord om 2 bokstäver 1 poäng. Den maximala poängskörden går alltså upp till 100, vilket det kanske inte finns alltför stora utsikter att någon lyckas komma upp till men det gör ju ingenting, då största poänghåvaren blir segrare och övriga pristagare placeras alltefter uppnått resultat.

Men det skall vara svenska naturliga ord, enkla eller sammansatta. Substantiv och verb godkänns i sina grundformer men icke i böjningar. Så t. ex. godkännes verbet "stå", som här står i sin grundform (infinitiv = den form som sättes efter "att") men icke står; däremot godkännes "ståt" som är ett substantiv, vidare godkännes substantivet "skrå" men icke böjningsformerna "skrås" eller "skråt" o. s. v. Sammansatta ord godkänns om de äro naturliga, exempelvis "vår-is" och "is-väg" medan ord som "ko-kår" och "räv-id" faller på sin "onaturalighet". Egennamn godkänns ej heller, detta för att slippa all ev. tvist om dess stavning.

Fyll alltså i rutan med de 25 bokstäverna, räkna ut Eder poäng per rad och anteckna denna för varje rad på avsedd plats. Summera ihop den "vågräta" poängen och gör sedan likadant med den "lodräta", samt lägg ihop de två talen så får Ni fram Er slutpoäng!

= poäng

= "

= "

= "

= "

= "

= "

= "

= = = = = = =

S: ma "

Man kan få t. ex. tre ord om 5 bokstäver, det ger 30 poäng, ett ord om 4 bokstäver som ger 5 poäng och så en rad med ett ord om 3 bokstäver och ett ord med två, vilket blir resp. 2 och 1 poäng, vilket alltså skulle bli $10 + 10 + 10 + 5 + 2 + 1 = 38$ poäng sammanlagt för den vågräta delen. Får man sedan lika mycket lodrätt blir det tillhoppa 76 poäng och detta kanske räcker till pris. Vem vet? Det är ingen lätt "sats", där saknas både a, e och l, tre synnerligen användbara bokstäver, men desto roligare blir det att bygga ihop en ruta med fina 10-poängsord.

FYRA PENNINGPRIS OCH TRE TRÖSTPRIS!

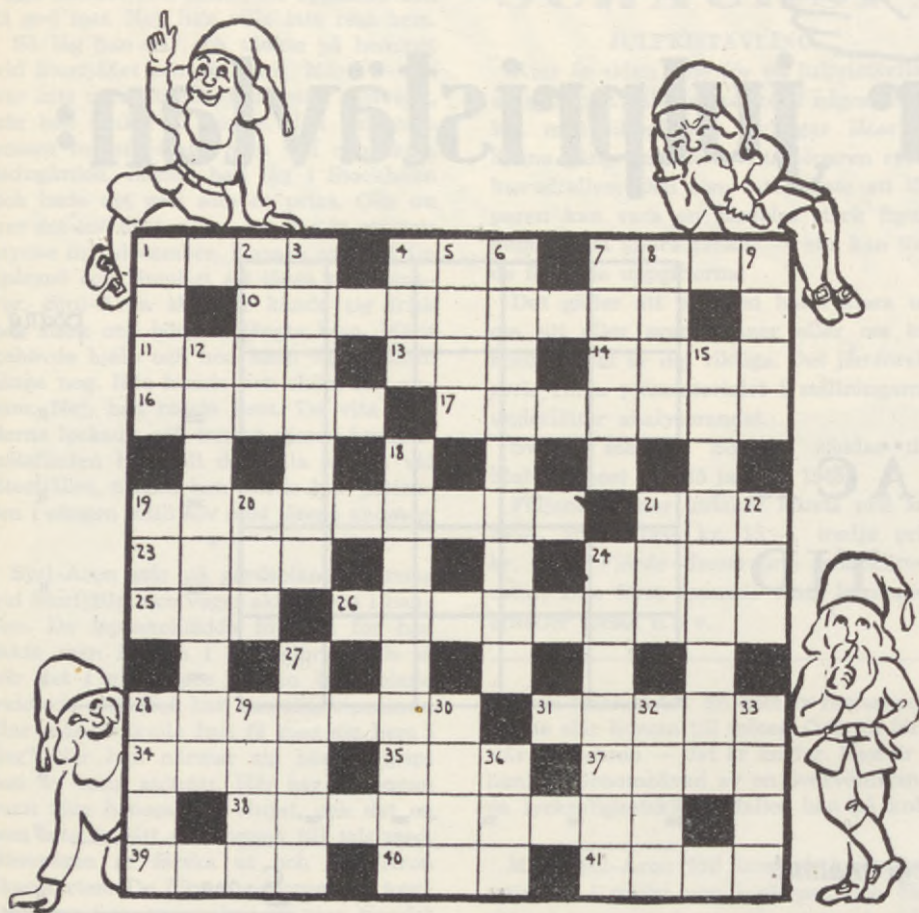
Belöningen uteblir icke — om Ni lyckas bra. Segrare får ett pris på 75:— kronor, andra pris blir 25:— kronor, tredje 15:— och fjärde 10:— kronor. Dessutom utdelas trenne tröstpris, bestående av tidskriften Status fritt under ett år.

Var så goda! Sätt igång ordbyggandet! Det är ett synnerligen intressant och roande arbete och ger även en viss känsla för vårt språk, som inte är dum att tillägna sig.

Den 10:de januari 1948 — senast — skola Edra lösningar vara Status redaktion, Kocksgatan 15, Stockholm, tillhanda.

Lösningskuverten måste ovillkorligen märkas "Smittoskräck", annars komma de ej med i prisbedömningen!

JULKORSORD

VÅGRÄTA ORD.

1. Minns ni filmen "Mordet på jultomten"? Vem gjorde huvudrollen? (4)
4. Kan Bores kalla andedräkt. (3)
7. Ger sitt bidrag till julgranens utsmyckning. (4)
10. På toppen av en julsymbol. (9)
11. Vad dumt du sagt, vad fel du gjort. (4)
13. Förekommer i jullekar. (3)
14. Gav en extra flykt åt vår barndoms lek på "luggarna". (4)
16. "När som helgens afton randas med sitt otium över lag, ack, i trötthetskänslan blandas ändock julandets —." (5)
(Alfred Vestlund)
17. Kallas mera skämtsamt man i vitt. (7)
19. Äro vi alla, när det gäller julklappsvers och grötlyrik. (9)
21. Person utan son. (3)
23. Funnes en slätrakad jultomte, så vore han det. (4)
24. Hellre bil. (4)
25. Den brynas bör, men ej i smör. (3)
26. En respektabel egenskap. Men inte med gröt! (9)
28. Är varje tysk storstad, så gott som. (7)
31. Måste väl även ett tomeskägg. (5)
34. Nobel. (4)
35. Läses ännu med spänning efter hundra år. (3)
37. Har åtskilligt besvär med julmaten. (4)

38. Hetsen före helgen, sa expediten, är en veritabel —. (9)
39. Marskalk. (4)
40. Kan ha mycket nöje av en spegel. (3)
41. När det — ner, då blir man förvisso sur. (4)

LODRÄTA ORD.

1. Låter oss uppleva fartens tjusning utan motor. (4)
2. En del av USA. (4)
3. Är domkyrkan i Lund. (7)
4. Kan en sak vara, utan att därför vara olaglig. (3)
5. Hör kamp till. (4)
6. Är man ju inte, om man också har ögon både fram och bak. (9)
7. En alldeles för högt taxerad. (5)
8. Namn på helgon, som har gata i Stockholm. (4)
9. Efter åker — kan fattig — ställas upp som ren pendang, ack ja! (4)
12. Storstad som bytt namn tre gånger sedan första världskriget. (9)
15. Slår in. (9)
18. En "fader" som har hektiska dagar mellan jul och nyår. (9)
19. Gammal i Lustans Gåle. (3)
20. Gärna för mej! (3)
21. Efter all den myckna goda julmaten. (3)
22. Svårt att slå i främmande land. (3)
24. Skulle det förmodligen bli om man satte in en annons: "Absolut ny dammsugare köpes i dag..." (7)
27. Besvärlig att ha under hakan. (5)

GAMMELLAPPENS JULMINNE

(Forts. fr. sid. 32.)

Sjul-Arons händer darrade så att han inte kunde hålla i kaffekoppen. "Änglarna" ställa koppen fylld med kaffe på hans nattduksbord och plocka för honom från brödfatet. De le mot honom och tala om för honom att det är "Lussemorron". Men Sjul-Aron, som aldrig hört talas om Lucia, är helt frånvarande. När kaffet är serverat sjunga "änglarna" åter en sång, men det är endast omkvädet: "Sancta Lucia", som fastnar i Sjul-Arons minne.

*

Så småningom återkom Sjul-Aron till verkligheten. Då han hörde en patient använda en svordom i sitt samtal med en av dessa ljusväsen, som fyllde honom med helig vördnad, förstod han att han inte var i himlen. När det strålande foljet sjungande skred ut ur sjuksalen, hade han lust att brista ut i hejdlös gråt. Han lade sig ned med en tung suck och slöt ögonen, och ett par heta tårar pressades fram ur ögonvrånorna och letade sig väg ned i hans gråa skägg.

Sjul-Aron kom hem till julen och gillrade under vintern rispsnaror och rävsaxar. Mycket hade han att berätta för Märilt och andra om sin Stockholmsfärd, men han nämnde aldrig ett ord om sitt möte med Lucia och hennes tärnor, och all den underbara glansen. Det var för honom för heligt och utsägligt att tolkas i ord...

28. Lutfisk. (4)
29. Vin och vederdöpare. (4)
30. En av julens mäktigaste traditioner. (4)
32. Har predikat. (4)
33. Kommer via kärna från nöt. (4)
36. Vore vi där! (3)

LÖSNINGAR

till julkorsordet skola vara Status redaktion, Kocksgatan 15, Stockholm, tillhanda senast den 10 januari 1948.

Lösningsskuvert måste ovillkorligen märkas "Julkorsord 1947". Givetvis endast en lösning per tävlande. För portoinbesparing kunna flera tävlande, exempelvis från ett sjukhus, samla sina lösningsskuvert och insända dem i ett gemensamt konvolut, som då märkes "Tävlingsbrev".

Tre priser utdelas: 1:a pris 25:— kr., 2:a pris 15:— kr. och 3:e pris 10:— kr.

Lösning och pristagarnas namn meddelas i februariumret.

Nr 12 1947

10:e årg.

Status

Riksgorgan för Sveriges lungsjuka.

Utgives av
De Lungsjukas Riksförbund

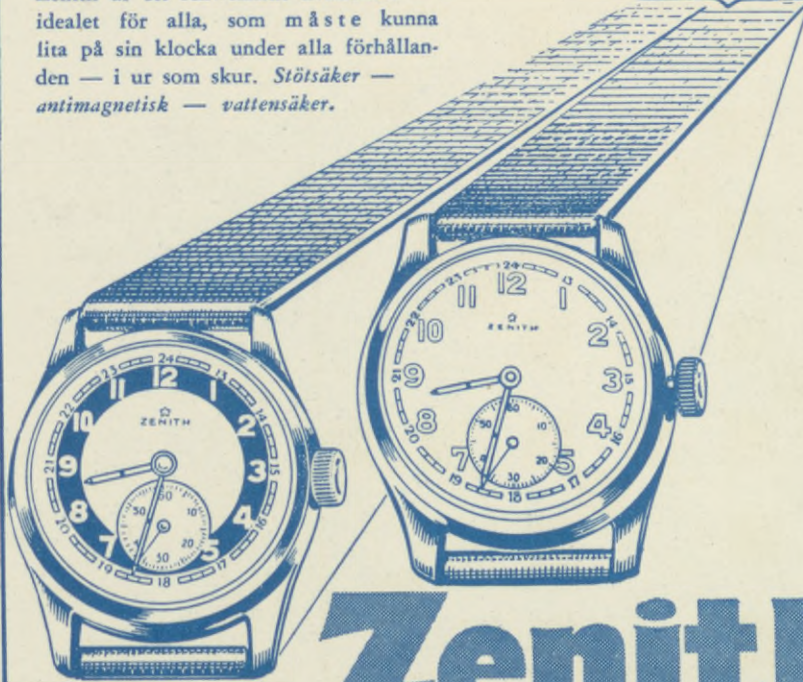
Redaktör och ansvarig utgivare:
A. E. GILLBERG.

Tel. 41 39 99 och 44 40 40 (växel)
Postgiro 950011.

Axlings Bok- & Tidskriftstryckeri
Södertälje 1947

För säkerhet och precision
välj ZENITH

Zenith är ett schweiziskt kvalitetsur —
idealet för alla, som måste kunna
lita på sin klocka under alla förhållan-
den — i ur som skur. *Stötsäker —
antimagnetisk — vattensäker.*

Zenith

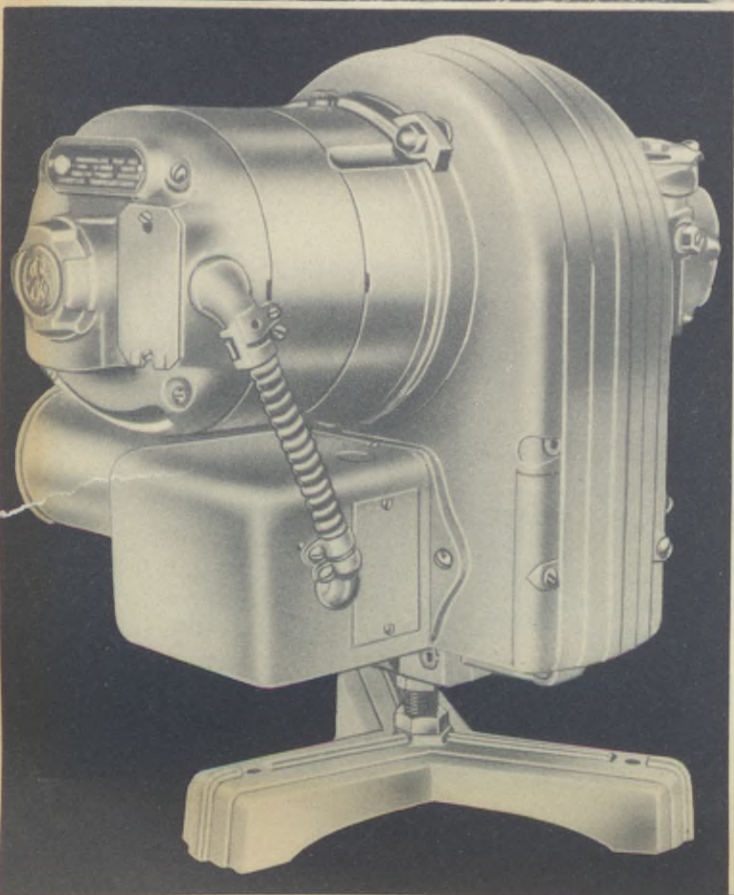

RADFRÅGA EN STJÄRNURMAKARE

ANTRA

kvalitetsmärke för
svenska läkemedel

Helautomatisk oljeeldning

skänker hemtrevnad under den kalla årstiden.

Den jämna, lätt reglerbara temperaturen uppskattas av såväl fastighetsägare som hyresgäster.

Installation och service utföres av:

AB TEKNIK VÄSTERÅS

BOX 15, TELEFON 37 410 (VÄXEL), VÄSTERÅS